

Matiu

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin mən kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimmokrən kən in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikən a kharkun.

? Nimraghien rimmhawor pən iran mənə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet mənə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kən ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimmamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kən in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimiini ta mə tukrher-pə kən mə tukruə mivəh miragh narmamə.

? Rimirai nəkʷəkʷə e tuk naha? Rimirai nəkʷəkʷə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimiini nəgkiarieren ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimmhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarieren minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpirig rapita king minə fam.

*Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)*

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

* **1:1:** Nəgkiarieren Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.” **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimia kwənərəus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17

- 6 kini Jese in rım King Deved. Kini King Deved in rım Solomon e nisini e piraovın kape Uria kupan,‡
- 7 kini Solomon in rım Rehoboam, kini Rehoboam in rım Abia, kini Abia in rım Asa,
- 8 kini Asa in rım Jehosafat, kini Jehosafat in rım Jehoram, kini Jehoram in rıp Usia,
- 9 kini Usia in rım Jotam, kini Jotam in rım Ahas, kini Ahas in rım Hesekia,
- 10 kini Hesekia in rım Manase, kini Manase in rım Amon, kini Amon in rım Josaea,
- 11 kini Josaea in rım Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapık əriə mhavən apa Babilonia.
- 12 Kini in e nhag rıp Yesu minə, rırıkakun ye nıpig yame kwənərəus minə kape Isrel kimnisarə Babilonia.
- Jhoeakin in rım Sealtiel, kini Sealtiel in rıp Serubabel,
- 13 kini Serubabel in rım Abiud, kini Abiud in rım Eliakim, kini Eliakim in rım Asor,
- 14 kini Asor in rım Jadok, kini Jadok in rım Aki, kini Aki in rım Eliud,
- 15 kini Eliud in rım Eleasara, kini Eleasara in rım Matan, kini Matan in rım Jakob,
- 16 kini Jakob in rım Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rımırəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rımını mə tukrher-pə kin.

1:6: 2 Saml 12:24 ‡ 1:6: Uria rımamhə, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11. 1:11: 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 1:12: Esra 3:2

17 Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukturher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rimnarha-pə

(Luk 2:1-7)

18 In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukturə-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef ripəh napir-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimmor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin. 19 Kini kafan yerman Josef rimə tukturəpəh in, mərig in yemə atuatuk, [mipəh norkeikeiyen mə tukturor Meri rauris ye nimri narmamə], rikin raməsik mə tukturəpəh apis-apis əmə Meri. 20 Mərig nipig rikin rimoh mə tukturor məknakin, kini rəmrərhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. 21 Kini Meri tukturəpəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə YesuŞ, meinai In tukturisin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

1:18: Luk 1:27,35 § 1:21: Nhag e Yesu, nipran ramni mə “Kughen ririsin narmamə ye norien has kapəriə.” 1:21: Luk 1:31; 2:21

²² Narimnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

²³ “Piakəskəh kirik yame yerman ripəh hanə nivəniən tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,
Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.” (*Aes 7:14*)
(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rimnəm-ta nəmərəhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwau. ²⁵ Mərig in ripəh nivəniən tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rimnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini

rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “? Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,
⁶ “ ‘Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə,
meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.’ ” (*Maeka 5:2*)

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuatur ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarien a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuatur a kwajikovə raməmır ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misənimkur ye nimri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narimnar kapəriə yame nimrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nımar

nar kirik min yame nāmiovin rhuvə, kamni kimə frangkinsens, mine pomad yame nāmiovin rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Takhapəh nharerig-pəniēn tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatuk pisin, mharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərah Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “! Ərer aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mirəh kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvin Ijip. ¹⁵ Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimirharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiariēn kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə, “Yimnokrən kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.” *(Hos 11:1)*

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nipig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nāmien nimtətien ye kəmhau minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin

niemha rhai pik. Kini mher-pæn kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kīraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kīraru meinai rikin raməsik mə ye nīpig atuatak a in a nəmə minə a kīmisəm kəmhou iran. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimiini-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mimə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kīmisərig piraovīn kīrik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovīn a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Rīpəh nīpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kīmin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.” *(Jer 31:15)*

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mīrherīg-pæn Nasaret

¹⁹ Mərig nīpig Josef mine Meri mine kwajikovə kīrharə apa Ijip, King Herod rīmhə. Kini Josef rīmnamrərhav məm agelo kīrik kape Kughen Yermaru rīni-pæn tukun ²⁰ mimə, “Josef. Hekīmter. Mīrəh kwajikovə e mine nisīni, mīrherīg-pæn ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.” ²¹ Ror

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kīrik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisīn kwən a Isrel kupan; kamni kīmə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nīpig ramni “Piraovīn a in Rejel tukrasək” nīpran ramni mə nīpian Isrel minə fam tuksasək.

pən, Josef rarar, mīrəh kwajikovə a mīne nīsini, mīrherīg-pən mīn ye tanə a Isrel.

²² Mərig nīpīg Josef rīmnərig mə kwən a Akeleas rīmivəh tamhek rīmni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rīgīn mīn kīn nīrerīg-pənien tanə a Judia. Kīni maməmrərhav məm Kughen rīmnor kwirīg kīmin mīmə tukrīpəh nīvənien Judia. Kīni rīmatərhav mīvən iki pīsīn ye provīns a Galīli, ²³ kīni kīrhuvīn mīrharə ye taon kīrik, nhagīn e Nasaret. Nar a rītərhav-pə ror nəgkīariēn kape profet mīnə kupan ruauə mīnor nəfrakīsīēn kīn, yamə kīmnhani mhamə,

“Tukamni kīmə in yemə Nasaret.” (Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kīn nəgkīariēn kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk mīnə tīksīn ruauə muavən ta, kīni Jon Baptaes rītərhav-pə, maməvsao-ərhav kīn Nəgkīariēn kape Kughen apa ye tīpəvsīk apa Judia, ² mamni mīmə, “Saras ye nərīgīēn kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nīpīg yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mīfam ruauə ipakə.”

³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rīmīni-ta mīmə,

“Kwən kīrik ramokrapomh ye tīpəvsīk mamni mīmə,

‘Kīmīə, taksor əpnəpeīnə tuk Yermaru, kīni mīsor kafan swatuk ratuatuk.’” (Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nɪvəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginien kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nɪpig Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “! Ah! ! Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. ! Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan

* **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaėja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12

yame rhuvə, In tukrəru marakikin-pən ye nap.†

11 “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. 12 In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

*Jon rimmor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

13 Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. 14 Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

† 3:10: Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə. 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9
3:11: Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25

15 Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimiini mə ratuutuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. 16 Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, mamək wətə-pən iran. 17 Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mīmə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

4

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. 2 Kini Yesu rimnəpəh nəviginiien kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərəv pik. 3 Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mīmə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapiet minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

4 Mərig Yesu rhorpin nəgkiarien mīmə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginiien. Mərig kamhamragh min ye nəgkiarien minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’ ” *(Dut 8:3)*

3:16: Jon 1:32 3:17: Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * 4:1: Setan in yemehuə kape nanmin hasminə. 4:1: Hib 2:18; 4:15 4:2: Eks 34:28 † 4:3: Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pəniien ruə.” 4:4: Kol 1:16-17

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərıp In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpırig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptərəkın Ik kin kwermirə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’ ” (*Sam 91:11, 12*)

⁷ Mərig Yesu rhorpın kafan nəgkiarrien mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ ” (*Dut 6:16*)

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “! Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarrien kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ ” (*Dut 6:13*)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nıpig a, kimnharaptərəkın Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nıpig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwanu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə

apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. ¹⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimiini mimə,

¹⁵ “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan. Nikhakien ehuə rimməsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotəəkkin əriə ye nipig mifam.”
(*Aes 9:1-2*)

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mamni mimə, “Saray ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimmokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə

(*Mak 1:16-20; Luk 5:1-11*)

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kīraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə

mir kape nīviyen kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriu mīmə, “Rauə mīrakwasig kīn Yo, mīrauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape nīviyen narmamə.”

²⁰ Məkneikīn, iriu kīmīwəpəh kapəriu net mīrakwasig kīn in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəskəh mīn, məm kwərə mir kīraru mīn, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mīne Jon, jī Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rīmriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rīmnokrən kīn əriu mə tukrauə, ²² məkneikīn kwərə, mwəpəh bot, mīne rīmriu, kīn mīrakwasig kīn.

*Yesu ramhajoun narmamə kīn mor huvə narmamə yamə mīne kamhamhə
(Luk 6:17-19)*

²³ Kini Yesu raməriwək ikīn mīnə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kīn nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kīn mamor huvə narmamə yamə mīne kamhamhə ye nəmhəyen pīsīn pīsīn. ²⁴ Kini nəvsaoyen kīn Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kīn narmamə kīmnhapik narmamə m-fam yamə mīne kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikīn: Tīksin kamhamhə; tīksin, nīprairiə rīmamhə; tīksin, nanmīn has ramərə-pən irəriə; tīksin, nīkəvaan ramor əriə; kīn tīksin, nīprairiə fam rīmhə. Məriɡ Yesu rīmnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mīne nəmə Dikapolis, mīne nəmə Jerusalem, mīne nəmə

Judia, mine nəmә ikin minә apa nıkarın pән apa ye nu e Jodan khapsaah kımnhakwasıg kın In.

5

*Yesu ripik kafan narmamә minә mishaktә
mhavән ye tukwas, ramәvhag kimi әriә
(Luk 6:20-23)*

¹ Nıpıg Yesu rımnәм nukwhao ehuә yame ramkwasıg kın, kını In rhaktә fiak ye tukwas kırık, kını mәkwәtә. Kını kafan narmamә minә khakwasıg kın. ² Kını In rımırıkakun mhajoun әriә mımә,

³ “Narmamә yamә mine kamhavәhsi-әhu atuk әriә masәtıgtә әmә ye Kughen, iriә e kısarә ye nihuvәyen әfrakis meinai iriә narmamә kape Kughen, kını In ramarmaru irәriә.

⁴ Narmamә yamә mine kısasәk, kını rıkiria ramәmhә, iriә e kısarә ye nihuvәyen әfrakis meinai Kughen tukrәgkiar vi vi kimi әriә.

⁵ Narmamә yamә mine khapәh nhavәh-si-haktә-atukien әriә, iriә e kısarә ye nihuvәyen әfrakis meinai Kughen tukrivәhsi-pән tokrei tanә e kimi әriә.

⁶ Narmamә yamә mine kisorkeikei pik yerkiria m-fam mә nımraghien kapәriә tukratuatuk ye nımri Kughen, iriә e kısarә ye nihuvәyen әfrakis meinai Kughen tukror nımraghien kapәriә in ratuatuk.

⁷ Narmamә yamә mine rıkiria rehuә tuk narmamә, iriә e kısarә ye nihuvәyen әfrakis, meinai Kughen rıkin rehuә tuk әriә.

8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.

9 Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuaturuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.

11 “Nakasərə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarien hah misoriah əmiə kin. 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaigien kin taon yame kimivhirəkin yerpirig ye tukwas. 15 Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin

kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrĩaia-pen fam narmamə apa imə. ¹⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nımraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rımimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nımraghien kape Yesu rımnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

¹⁷ Kini Yesu ramni min mımə, “Rikimiə tukripəh nuhyen mə yımauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarien kape profet kupan minə. Nıkam. Pəh nien mə yımauə mə jakarakikin əriə, mərig yımauə mə jakor nəgkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin. ¹⁸ !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mımə nıpig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik rıpəh nırkəkien iran. Nar apnapıg in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. ¹⁹ Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapıg mə nəgkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpırig əgkəp ye rao ye neai. ²⁰ Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nımrı Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə

5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16: Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12

5:17: Rom 3:31 5:18: Luk 16:17; 21:33 5:19: Jem 2:10

iriə kɪsatuatuk huvə. Məriɡ tukmə kapəmiə norien ri:pəh natuatuk-huvə-yen ye nımri Kughen, to nakhapəh nhavəniən mısarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kın nhopniyen yermamə

²¹ Kını Yesu ramni min mımə, “Kimiə nakwəsəriɡ ta nəɡkiarien yame nəmhajoun kımnhani-pən tuk ri:pmiə minə, mhamə, ‘Takhapəh nıshopniyen yermamə’ (*Eks 20:13*) kını, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nımri mırh mivəh narpınien.’ (*Dut 5:17*) ²² Məriɡ Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kırık, niemha rhai in tuk nar kırık yame piauni rımnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nımri mırh mivəh narpınien. Kını tukmə yermamə kırık rımnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nımri kaonsel. Kını tukmə yermamə kırık raməko-pən yarmhə kimi in kırık, ratuatuk mə yermamə yame rımini nəɡkiarien a tukrivən ye nap ehuə.

²³ “Kını tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kırık kimi Kughen, məriɡ aikın a, tukmə rıkim raməsik piam yame rımnor niemha kımik, uə ik nımnor nar kırık kımın yame ri:pəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pəniən, kını mivən məm piam mwərəhu huvə nətəriɡien kapəmiru, mırəpəh nıworien tikmır, mıwor kırıkianə, kını ai, mıpivən mıpivəhsi-pən nar kırık kimi Kughen ye tebol.

* 5:22: Nəɡkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘Rakah!’ Nəɡkiarien e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15
5:23: Mak 11:25

25 “Tukmə yermamə kirik rımə tukrərip ik ye nımri mırh, kını tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımri mırh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərınuyen tuk əmiru mınə, tamə rəukəkin ik mivən ye nımri mırh. Kını yamehuə kape kot reighan-pən kın ik ye kwermi polis. Kını polis rırəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. 26 Kını yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpınien kafam.”

Rikim tukripəh nəkrəhyen kın piraovın

27 Kını Yesu ramni mın mımə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarrien e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kın piraovın. (Eks 20:14; Dut 5:18) 28 Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovın pisin kını rikin raməkrəh kın, in rınor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kın yame rımnəkrəh əfrakis kın. 29 Kını tukmə nımrim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nımrim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kın nıpram piəpiə. 30 Kını tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kın nıpram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovın

³¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren e yame ramni mimə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rimnəpəh.’

(Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame rīpəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rimnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimnəkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nivəhyen kwəsu ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, ‘Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarieren kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən nəgkiarieren kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’

(Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru.

³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə.

³⁶ Mhapəh nishajounien kapəmia kapə mə kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kın, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemie mə tukrhawən uə tukrapig. ³⁷ Mərig taksəfrakis nıpig m-fam. Tukmə nakseighan kın nar kirik, sor. Kini tukmə naksəpəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mə tukhani nhag nar kirik mə tukror nəgkiarieren kapəriə ror nəfrakisien kın.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has
(Luk 6:29-30)*

³⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik ramni mimə, “Tukmə yermamə kirik rhaps nimri yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nimirin. Kini tukmə yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwerun.’ *(Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21)* ³⁹ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nisarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmə yermamə kirik rərip nikapim matuk, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. ⁴⁰ Kini tukmə yermamə kirik rivəh-si-pən ik ye kot maməkeikei kimik mə takvəhsi-pən kafam sot kimin mə tukrərəhu huvə nətərigien kapəmiru, vəhsi-ta min kafam kot mivəhsi-pən kimin. ⁴¹ Kini tukmə mobael kirik raməkeikei kimik mə takrur kafan nitip məriwək rəmhen kın kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kiraru. ⁴² Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kın. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rimə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirerig-pə min mirəhsi-pre min.”

*Sorkeikei tikmir kapəmiə minə
(Luk 6:27-28, 32-36)*

⁴³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta mə, ‘Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksın, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.’ *(Lev 19:18)* ⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tak-sorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mə kimiə ji Kughen Rimimiə, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rıp mamuh nəmə atuaturuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturukien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to rıpəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rimə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Rimimiə Kughen In ratuaturuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuaturuk min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuatur, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimiə ye rao ye neai ripəh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə məriḡ rikiriə rahas. In e, nipig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Məriḡ yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Məriḡ kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, məriḡ takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

*Norien kape nəhuakien
(Luk 11:1-4)*

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nipig naksəhuak, hapəh nisəri-pənien norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə məriḡ rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksəriḡ əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə

iriə kasor məknakin, mɪnhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“ Rımtawə ye neai, nhagin rəmrhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

¹²⁻¹³ Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh

6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14
6:32

6:7: 1 King 18:26-29

6:8: Mat

6:10: Luk 22:42

nharaptərəkın tım-tımien norien has yame narmamə kasor irəmawə,*

14 Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rımimiə ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. 15 Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rımimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

16 Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimrimia rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkiəriə rəmkimik. Iriə kasor nimriəriə ror pisin, mə narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrəh mə iriə kwənhavəh ta nərok piəriə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. 17 Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimrimia, misətei huvə ye nikwənemia, 18 mə narmamə tuksəm əmiə khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rımimiə, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rımimiə yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

* **6:12-13:** Kopy akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.” **6:16:** Aes 58:5-9

Taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai
(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pənien aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet
(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimrim in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimrim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nikwai nimrim mir kwahas, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. ! Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi
Kughen mine mane
(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh

kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginién, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsipə fam narimnar kimi ətawə

(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimraghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsipən naha neipən. ? Nakharkun mə nimraghien kapəmiə rapita nəviginién, kini nīpraimiə rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarha-kinien nəviginién, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginién ye nəkwai nimə. Mərig Rimimiə ye rao ye neai raməvigini əriə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmiə rapita man minə! ²⁷ ? Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimraghien kapəmiə.

²⁸ “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ³⁰ Jiji nai minə kishaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer

6:25: Fil 4:6; 1 Tim 6:6-8; 1 Pita 5:7 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 6:29: 1 King 10:4-7; 2 Kron 9:3-6

kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nīkam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, “? Jaksən naha?” uə “? Jakhanim naha?” uə “? Jakhavəhsi-pən naha neipən?” ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkwakwə kin ye nimraghien kapəmiə. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuatuk, pəh iriu tukwərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. ³⁴ Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nimraghien kape towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nīkar narmamə (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə. ² Meinai nəgkiarien skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen

6:32: Mat 6:8 6:33: 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17
7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12

tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimirini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratu-atuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratu-atuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimmor.

³ “? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimir piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimirimiə?
⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimirimiə, ? takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimir piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimirimiə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimir piaumiə mipihasur-ta.”

Nivəhsi-pəniən nəgkariən kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pəniən narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisasar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pəniən nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

*Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig
 (Luk 11:9-13; 6:31)*

7:2: Mak 4:24 * 7:6: Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapiə kirik yame nimirin rhaktə.

⁷ Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə. ⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

⁹ “?Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nıkam? !Nıkam! ¹⁰ ?Uə tukmə nıpig raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nıkam! ¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pəniən narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimimie ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə, meinai norkeikeiyen raməpkəfugin nəgkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

Swatuk kiraru
(Luk 13:24)

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig

7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 7:8: Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22 7:11: Jem 1:17 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14

kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nımraghien rerin. Kini narmamə kwatıksın əmə tuksəm.”

*Yesu tukrivəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni mın mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə mınə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparı yamə mine kasəkwəpah.

¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nımraghien kape profet mınə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənrəkəsik to rıpəh nıkuəyen kin kwənkwai grep; kini kapıriapır to rıpəh nıkuəyen kin kwənkwai fig.

¹⁷ Ye norien kirikianə mın, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah.

¹⁸ Nəpgin kirik rırkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kıpəh nənien. Kini to nai has rıpəh nıkuəyen kin kwənkwan yame rhuvə.

¹⁹ Nai mınə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwaıriə yame rhuvə, tukərapır-pır, karakə-pən kin ye nap.

²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nımraghien kape profet mınə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapıg mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə

7:15: Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1 **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 **7:20:** Mat 12:33

ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nīpīg yame Kughen tukrəkir narmamə mīfam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nīkam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nīmivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmīn has ye nhagim. Kini masor nīmətətien mīnə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuaturuk tuk əriə mīmə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nīrkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has mīnə.’ ”

*Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tucksərer tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini mīni mīn mīmə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mīne khauə tuk Yo, kini misətərig kīn nəgkiarien kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kīn yermamə yame kafan nīrkunien rehuə, tukmə rīmə tukror kafan nīmə, tukrəkupən mīkir nīmoptanə, meiwaiyu məspir kapiar apig, mor pən nīmə iran. ²⁵ Kini nīpīg tukmə nəhig rīp kīni yapiwən raiyu, kini nīmətag ramuh nīmə, to rapəh nīmīrien, meinai nīhun ramərer tim tim ye kapiar. ²⁶ Mərig narmamə yamə mīne kasərig nəgkiarien kafak, mhapəh nīsorien, iriə kisəmhen kīn yermamə yame kafan nīrkunien rīkək. Tukmə rīmə tukror kafan nīmə, ravhirəkīn haktə əmə ye nīpakir. ²⁷ Kini nīpīg tukmə nəhig rīp, kini yapiwən raiyu, kini nīmətag ramuh nīmə, rəusərku, mowhan əpīr-pīr.”

^{7:21:} Luk 6:46; Jem 1:25

^{7:23:} Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim

2:19

28 Kini Yesu rimmor infamien ye kafan nāvhangien, nukwhao ehuə a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rimmhajoun əriə, kisəm mə rīpəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarrien kafan, nanmin aikin.

8

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhayen e leprosi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rimasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhayen əutən kirik e leprosi raməmīr ye tikin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, “Ǝwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Ǝsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhayen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmə, “Takpəh nīni-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

Nhatəyən kape yemehuə kape mobael

(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rimavən mitərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rimauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mimə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nıpran fam rimhə. Kini ramərig pik nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rimini-pən tukun mimə, “Yermaru, yakpəh nəmhənen mə takuə imak ikin. Ik yerpirig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁹ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rimnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnapig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pisin pisin minə, mhauə misəvigin kwis ye tebol iriə Ebrahim mine Aesak mine Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame

Kughen rimnəkupan mīrpen əmiə mə In tukrar-maru irəmiə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpignəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwəruə meinai kisərig nəmhəyen ehuə.”

¹³ Kini Yesu raras mīni-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nīpig atuatur a, yorwok kafan rimnəsanin mīn.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Aikin, Yesu raras, mivən apa nimə kape Saemon Pita*. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, ¹⁵ məker-pən ye kwermīn, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən mīruk ta nəriə nəviginien.

¹⁶ Kini nīpig mīrh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmīn has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimnəgkiar əmə maməko ta nanmīn has mīnə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pəror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mīnor nəfrakisien kin, yame rimini mīmə, “In rimivəh-si ta nəmhəyen mīnə kapətawə,

kini mor nīpraitawə yamə mine kamhamhə,
kwənhahuvə mīn.” *(Aes 53:4)*

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Luk 9:57-62)

8:12: Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 * **8:14:** Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’

18 Kini nīpīg Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kīn, kini rīmini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nīkar lugun pən.”

19 Aikīn yemhajoun kīrik kape loa ruə mīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Yo jakīkwasīg kīn Ik ikīn hiə takvən ikīn.”

20 Mərig Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Kuri aparu mīnə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapīr ikīn. Kini man mīnə, nīmairiə rarə yame kasapīr ikīn. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nīmə rīrkək tuk napīrien.”

21 Kini yermamə kīrik kafan rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kīn yo pəh yakvən mīnim rīmīk.”

22 Mərig Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Apəh-pən, mīkwasīg kīn Yo. Narmamə yamə mīne khapəh nhavəhyen nīmraghien pəh khavən mhanīm nəmə mhə mīnə.”

*Yesu ramni-əhu nīmətag ehuə ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

23 Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə mīnə khakwasīg kīn. 24 Məkneikīn, nīmətag ehuə kīrik rīmnəvi nu, kini nu rīnamakətənim kīn bot. Mərig Yesu ramapīr. 25 Kini narmamə kafan kīmnhavən mhasīg In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Vəh mīragh ətawə! !Kīnasəmnīm!”

26 Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Nakashawor mamhagin məkneikīn? ?Nhatətəyen hiə kapəmiə?” Kini rarar, mīni-əhu nīmətag mīne peao-peao ehuə. Nīmətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mīn.

27 Məriğ nəmə minə a kəsakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine nu, məriğ tukmə raməgkiar kawor nəkwan!”

*Yesu rımnəko ta nanmin has ye yermamə kiraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

28 Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirası-pən ye nəpəəg kapiar yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. 29 Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame rıpəh hanə norien nıpiğ tukun, uə?”

30 Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, məriğ isok kəskəh tuk əriə. 31 Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Awəh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

32 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik. 33 Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigın pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rımnor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rımamərer-pən irəriu. 34 Kini narmamə mi-fam

† 8:28: Mak mine Luk kiramə nhag kwənmhan a Gerasa. 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41

yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ni pran rimamhə

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nikar nu, mitərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Ni pran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimnəm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mimə, “Narık, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarieren a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarieren a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor e nətərigien kapəmiə ramahas məkneikin? ⁵ ? Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimie nakasəm mə nəgkiarieren kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, Takhekimter, mirəh kafam nikaokao məriwək

mamvən imam yerkwanu.’ ” ⁷ Kɪni taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kɪni narmamə m-fam kisəm kisakur pik kɪn, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kɪmi yermamə mə tukror məknakin.

*Yesu rɪmnokrən kɪn Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kwasiɡ ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kɪni məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kɪni Yesu rɪmini-pən tukun mɪmə, “Yuə, mɪkwasiɡ kɪn Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mɪkwasiɡ kɪn Yesu.

¹⁰ Kɪni Yesu rɪmavən məvigin ye nimə kape Matiu, kɪni narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹ Mərig nɪpig Farisi minə kɪmisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mɪmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kɪn nɪprai nəɡkiarien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

9:6: Jon 17:2 * 9:9: Matiu, nhag pisin kirik e Livae. 9:11: Luk 15:2

“Nar k̄irik ror r̄ikik ramagien, in e m̄a r̄ikimīa tukrehūa tuk narmam̄a, m̄arig r̄ikik r̄ip̄eh nagienien tuk kap̄emīa sakrefaes min̄a.” *(Hos 6:6)*
 Kini Yesu r̄irp̄in n̄agkiarien m̄im̄a, “Yakamni m̄akneikin meinai p̄eh nien m̄a Yo ȳimaūa m̄a jakokr̄an kin narmam̄a yam̄a mine [kham̄a ta m̄a] kw̄asatuatuk ta. N̄ikam. Ȳimaūa m̄a jakokr̄an kin yor t̄evhaḡa has min̄a.”

*Nhajounien kape Yesu in r̄ivi, nhajounien kape loa kape Moses in n̄akwas
 (Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Kini narmam̄a kape Jon Baptaes kimnhaūa mis̄am Yesu mhani-p̄an tukun mham̄a, “Ǝm-ru. Farisi min̄a mine kimaw̄a yaks̄ap̄eh n̄av̄iginien tuk n̄ahuakien kimi Kughen. ?M̄arig rhawor kafam narmam̄a min̄a khap̄eh nis̄ap̄ahyen n̄av̄iginien tuk n̄ahuakien?”

¹⁵ M̄arig Yesu r̄ini-p̄an tuk ̄arīa m̄im̄a, “N̄ip̄ig kimīa nimisor n̄av̄iginien kape yerman yame r̄imnarkur̄ak p̄a p̄a, ?m̄arig nakham̄a ta m̄a in min̄a tiks̄in tuksas̄ak ye n̄ip̄ig a ūa? !N̄ikam! M̄arig tukr̄ip̄ior n̄ip̄ig yame narmam̄a tukhav̄hsi-ta Yerman e yame r̄imnarkur̄ak p̄a p̄a tuk In min̄a tiks̄in. Kini ye n̄ip̄ig a in a, In min̄a tiks̄in tuks̄ap̄eh nis̄av̄iginien iran.†

¹⁶ “To yermam̄a k̄irik r̄ip̄eh n̄iv̄ahyen kwonmut neip̄an vi k̄irik kini m̄ijir-p̄an ye neip̄an m̄at̄it kafan

9:13: Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22 **9:14:** Luk 18:12 † **9:15:** “Yermam̄a yame r̄imnarkur̄ak p̄a p̄a,” n̄ipran e Yesu. Mine “In min̄a tiks̄in” n̄ipran e Kristen min̄a. N̄ipig Yesu r̄imn̄ap̄eh ̄arīa m̄imh̄a ye nai kamarkwao kin, kimisas̄ak.

[yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehuə. ¹⁷ Kini to yermamə kirik rīpəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəməteih, kini waen tukraiyyu. Nīkam, kīpəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

Piraovīn kīrikyame ramhə, mine piakəskəhyame ruamhə

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nīpīg Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehuə kīrik ruə mənīmkur-pən tuk Yesu mīmə, “Eh. Kafak piakəskəh rīpimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermīm iran, pəh ramragh mīn.” ¹⁹ Kini Yesu rīmnərer iriə kafan narmamə mīnə, mhakwasīg kīn kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kīrik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nīpiraovīn, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nīmetai Yesu ikin, mərəo-pən mīrap nəpəəg nīmri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rīmə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mīni-pən tukun mīmə, “Piakəskəh kafak. Pəh nīginien. Kafam nhatətəyen rīmnor ik nakwahuvə mīn.” Kini ye nīpīg a, pian a rīmnəsanin.

²³ Kini nīpīg Yesu rīmauə mītərhav-pə ye nīmə kape yemehuə a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nīpei kape nīməhyen. Kini narmamə kīmnhauvrīg-uvrīg pīk. ²⁴ Kini

Yesu rîmini-pən tuk əriə mîmə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nîmhəyen; ramapîr əmə.” Mərig narmamə kîsarh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kîmnhatərhav mhavən iruə, kîni Yesu rîvən imə, mîrao-pən mîvəh kwermî piakəskəh a, kîni rhekimter. ²⁶ Kîni nəvsaoyen kîn rîmnaiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rîmnor huvə nîmrîn pîs mir

²⁷ Yesu rîmatərhav aikin a, kîni lnîmrîn pîs mir kîraru karakwasig kîn, mwokrən apomh mîrəmə, “Mikîp King Daved. !Rîkim tukrehuə tuk əmru!”

²⁸ Kîni Yesu rîmavən apa imə, kîni nîmrîn pîs mir a kîrauə tukun. Kîni Yesu rîni-pən tuk əriu mîmə, “?Kîmiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nîmrîmiru uə nîkam?”

Kîni iriu kîrəni-pən tukun mîrəmə, “Əwəh, Yer-maru.”

²⁹ Kîni Yesu rîmirap nîmrîriu mîni-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nîmrîmiru meinai nakwhatətə irak.” ³⁰ Kîni nîmrîriu rhuvə, kînəwəm nar. Kîni Yesu rîni-pən skai tuk əriu mîmə, “Takrapəh nəvsaoyen kîn narîmnar mînə e kîmi narmamə.” ³¹ Mərig iriu kîmiratərhav mîravən mwəvsao-ərhav kîn Yesu, mîravən ikin mînə fam ye tanə a.

Yesu rîmnəko ta nanmîn has ye yermamə yame reinein nəgkiarîen

(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

³² Nîpîg kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kîrik yame reinein nəgkiarîen, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarîen

meinai nanm̄in has ram̄erer-p̄ən iran. ³³ Kini Yesu r̄imn̄əko ta nanm̄in hah ye kw̄ən a, kini r̄imn̄əgkiar.

Kini nukwhao ehuə kis̄əm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, “K̄ip̄əh n̄əm-han̄əyen nar k̄irik ror m̄əkneikin ikin e Isrel.”

³⁴ M̄ərig Farisi minə khani mhamə, “! N̄ikam! R̄irkun n̄əko-tayen nanm̄in has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanm̄in has minə.”

Yesu r̄ikin ram̄əmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu r̄imn̄əriwək mamv̄ən ye taon mine yerkw̄anu minə fam, maməwhag ye n̄əkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav n̄əvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mine narmamə m-fam yamə mine n̄iprairiə raha, kamhahuvə. ³⁶ N̄ipig r̄imn̄əm narmamə kw̄ənhapsaah, kini r̄ikin ram̄əmhə pik tuk əriə meinai k̄imisarə ye n̄ipig əut̄ən minə, [miseinein n̄isasitu-atukien ir̄əriə ye kap̄əriə n̄imraghien] r̄əmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narha-huv̄əyen tuk əriə. ³⁷ Kini r̄ini-p̄ən tuk kafan narmamə minə m̄ə, “! S̄əm-ru! N̄əviḡinien r̄inehuə apa ye n̄əsimien yame kw̄ənhamruə. M̄ərig yorwok kwatiks̄in əmə yame kamhavəh. ³⁸ Kini s̄əhuak-p̄ən kimi Yemasur kape n̄əsimien mhamə In tukr̄her-p̄ən kin yorwok minə khapsaah m̄ə tukhav̄ən mhav̄əh n̄əsimien kafan.”

9:33: Mak 2:12 **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 **9:36:** Nam 27:17;
1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 **9:37:** Luk 10:2

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef
(*Mak 3:13-19; Luk 6:12-16*)

¹ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsaninien kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhəyen minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuk-
sasitu ye narmamə

(*Mak 6:7-13; Luk 9:1-6*)

⁵ Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəniən misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavəniən ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ məriğ takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip

* **10:2:** Aposol, nıpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen. † **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel.

yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nīpīg takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav nhamə, ‘Nīpīg yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor nīprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kīrik, tukrīpəh nərokien əmiə iran, meinai nīmnhapəh nhavəhyen nīmri nīrkunien tuk nor huvəyen narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien nītip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kīraru kīraru. Mhapəh nhavəhsi-pəniēn sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nīpīg takhavən ye taon kīrik uə yerkwanu kīrik, taksəkeikei misarha-kīn yermamə kīrik yame rīkin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nīpīg yame takhatərhav yerkwanu a. ¹² Tukmə nīpīg takamhavən misarə ye nimə kīrik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmīr tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiarīen

10:6: Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6

kape nəmərīnuyen tukraməmīr tuk əriə. Mərig tukmə kīsəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nīkarin kape nəmərīnuyen tukrurə əmə ye nīmraghien kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tīksin khapəh nisəhitəyən ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kīn nəgkiarīen kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwānu kapəriə, misarpita-arpita nīmokkur ye sandel kapəmiə.‡ ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nīpīg yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpīnien kape nəmə aikīn a tukrīskai pīk rapita narpīnien yame nəmə Sodom mīne Gomora kīmīsarə iran kupan.Š”

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə
“Tukor ahas-pre kīmi əmiə”*

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Kīni Yesu ramni mīmə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kīn əmiə mə takhavən mīsarə mar yerki nəmə has mīnə rəmhen kīn sipsip yamə mīne kasəriwək yerki kuri aparū* yamə mīne kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nīrkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kīn snek; mīsarə mar rəmhen əmə kīn mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksərip-ərhav əmiə ye nīmri mīrh, mīsərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kīmīə kafak narmamə mīnə, taksəkeikei

‡ **10:14:** Norien e tukror nīmətīen mə narmamə yerkwānu a kīmīsar nar kīrik rīpəh nəmhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok

13:51 § **10:15:** Stori kape narpīnien yame Kughen rīmnor kīmī nəmə Sodom mīne Gomora raməmīr ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat

11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarīen kape nəmə Gris ramni nar mīragh aparū kīrik ye English kamni kīmə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19

misærer ye nimri namasur kape gavman mine ye nimri namasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nipig tukharaptəəkən əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpən nəgkiarien kapəriə, meinai ye nipig atuatur a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiə Kughen tukrivəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timent miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yeməhuə kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen

10:20: Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:**
Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20

mīnə mə kīsəmhen əmə kīn yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei mīsəm-pən slef mīnə mə kasəmhen əmə kīn yamehuə kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə mīn, Yo yemehuə kape nimə. Kini narmamə tīksin khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə mīnə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei mīsor mīn ye kafak yor wok yamə mīne kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

Pəh narmamə kape Yesu mīnə tukhapəh nhaginien kīn narmamə

(Luk 12:2-9)

²⁶ Kini Yesu ramni mīmə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kīn narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kīn, takasəkeikei mhani-ərhav ye nīmri narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kīn narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nīpraimiə, mərig kaseinein nīshopniyen nanmimiə. Mərig hagin kīn Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nīprai jir mīne nanmīn apa ye nap ehuə.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nīmriin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tukəriə. ³⁰⁻³¹ Kini nīmraghien kapəmiə rapita nīmraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə

10:25: Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12 † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”

tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nımar nıkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nımraghien kapəmiə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nımri narmamə, Yo mın jakni-ərhav nhagin ye nımri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə.

³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nımri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav mın ye nımri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein mın in.

³⁴ “Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə ta mə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasarowagkəp.

³⁵ Yakamni məkneikin meinai yımauə mə jakor

“Yerman tukror tıməht iriu rimni,
mıne piakəskəh tukror tıməht iriu nisini,
mıne yasuni tukror tıməht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk
mınə tiksın.’ *(Maeka 7:6)*

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mıne nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə.

³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhən kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin

tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukung tuk nıkwasiğien kın Yo, tukrarə ye nımraghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kın yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kın yame ravəh mın yermamə yame rımner-pə kın Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rırkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kın yame profet mınə kımnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atu-atuk yerkin agien meinai in rırkun mə in yemə atu-atuk, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kın yame nəmə atu-atuk tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rırkun mə in kafak yermamə, nar apnəpig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

*Jon Baptaes rımə tukrırkun-ru mə Yesu in Kristo,
uə pəh nien mə in Kristo
(Luk 7:18-23)*

¹ Kini Yesu rımnevəhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mıtərhav aikin, mivən apa ye taon mınə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen aikin.

10:39: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25

10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

² Ye nīpig a, Jon Baptaes rīnnamarə ye kal-abus, kīni mamərig nəvsaoyen kīn wok yame Yesu rīnnor. Kīni mher-pən kīn narmamə tīksin kafan khavən mīsəm In mhamə, ³ “?Rhawor? ?Ik e Kristo kīmini ta mə takuə, uə kīmawə jakamhawhin yarmə kīrik tukrīpiuə?”

⁴ Məkneikīn, Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Harerīg, mhavən mhani-pən narīnnar mīnə fam yamə mīne nīmīsərig mīsəm tuk Jon. ⁵ Nīmriin pis mīnə khapsaah kīmīsəm nar. Kīni narmamə yamə mīne nīhuriə rahas kīmīseriwək. Kīni narmamə yamə mīne kamhavəh nəmhəyen ye tīkiriə*, tīkiriə ru-ahuvə. Kīni narmamə yamə mīne nīmətīrgiriə rəru, kīni taktəkun ai, kīmīsərig nar. Kīni narmamə yamə mīnə kīmnhamhə, kwənhamragh mīn. Kīni yavən hah mīnə, taktəkun ai kwən kīrik rīnamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kīni hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mīne kapəriə nhatətəyen irak rīpəh nīmīrien, iriə tuk-sarə ye nīhuvəyen əfrakis.”

*Yesu rīmini mə Jon Baptaes in profet ehuə kīrik
(Luk 7:24-35)*

⁷ Nīpig narmamə a yame Jon rīnnher pən kīn əriə kratərhav, kīni Yesu rīmirikakun maməgkiar kīn Jon kīmi nukwhao ehuə. Mīmə, “?In apa kupən kīmīə nīmnhavən apa ye tīpəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nīmnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kīrik yame in rəmhen kīn nuwig yame ramərer ye nīmri nūmətəg? !Nīkam! ⁸ ?Tukmə

* **11:5:** Nəgkiarīen kape Gris ramni “leprosi.” † **11:5:** Profet Aesea rīmini mə Kristo tukruə mor wok mīnə e, mamor huvə narmamə yamə mīne kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1.

nīkam, kīni nīmnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kīrik yame ramvən ye neipən huvə yame nīmrīn rəutən uə? !Nīkam! Narmamə yamə mīne kamhavən ye neipən huvə kīsarə ye nīmə huvə mīnə rəmhen kīn kape kīng. ⁹?Kīni naha nhagīn a nīmnhavən mə taksəm? ?Profet kīrik uə? Əwəh, nəfrakīsiēn. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpīrig rapita profet. ¹⁰Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni-ta mīmə,

“Səm-ru. Yakamher-pre kīn kafak yermamə yame tukrīvəh kafak nəgkiariēn.

In tukrəkupən kīn ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’‡

(*Mal 3:1*) ¹¹“Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mīne kīmīsarha-pə ye tokrei tanə, kīrik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpīrig mīn rapita Jon. § ¹²Ye nīpīg Jon Baptaes rīmīrikakun mamni-ərhav nəgkiariēn kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukrītərhav-pə. Kīni narmamə yamə mīne khaskai mīsarkut pīk mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. ¹³Yakamni məknakīn meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nīpīg kape Jon, nəgkiariēn kape Loa yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmi Moses mīne nəgkiariēn kape profet kape Kughen

‡ 11:10: Ye v. 10 Kughen raməgkiar kīmi Yesu Kristo. § 11:11: Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan mīnə, mə iriə kamhavəh nīhuvəyen rapita Jon, meinai khakwasīg kīn Yesu.

minə kimmhəni-ərhəv narmaruyen kəpə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimmhəni mə tukruə. ¹⁵ Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarinen e.

¹⁶ “? Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisərə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ¹⁷ ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ¹⁸ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginiən mə tukrəhuak nipig ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhəni mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmır iran.’ ¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhəni min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kəpə nəvigin-pikiən, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kəpə takis.’ Mərig narmamə əfrakis kəpə Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine

*khapəh nhaniyen nəfrakisien iran**(Luk 10:13-15)*

²⁰ Kini Yesu rimməgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimmor nimmətətien ripsaah aikin ye nimmiriə. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk kapəriə norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “!Ah! !Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai yimmor pawk nimmətətien ripsaah ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yakpior nimmətətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mīpihavən ye neipən has, misəsok-əsok ye nimmrawk [ror nimmətətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.] ²² Mərig ye nipiğ a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimmisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yakpior nimmətətien minə a apa Sodom kupan, to taon a rīpipəh nirkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə nipiğ a yame Kughen tukror narpinien

* **11:22:** Kughen rimmoriah əgkəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rīmīni ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimmoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28.

kapəmiə, in tukrɪskai pɪk rapita narpɪnien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napɪsien kimi narmamə yamə mine kasəpəu

(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nɪpɪg a Yesu rɪmə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narɪmnar fam- yerpɪrɪg ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgɪn Ik meinai Ik nɪmnerkwaig kɪn nɪprai narɪmnar mɪnə e ye nɪmri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kɪsəmhen əmə kɪn kwajikovə mɪnə mə iriə e tukharkun nar. ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rɪrɪn mamni-ərhav mɪmə, “Rɪmɪk rɪmneighan-pə ta kɪn narɪmnar fam ye kwermɪk. Kini Rɪmɪk pɪsɪn əmə rɪrkun Tɪni. Kini Tɪni əmə mine narmamə kafan mɪnə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tɪni rɪmɪrpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pɪk wok kini mɪsəpəu kɪn najipəyen kɪn nar pam mɪnə, pəh yakvəhsi-pre napɪsien. § ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikɪn meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napɪsien ye kapəmiə nɪmraghien. Taksajipə kɪn kafak nɪtɪp meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rɪmar.”

11:24: Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25:** 1 Kor 1:26-29 **11:27:** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kɪn kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. **11:29-30:** 1 Jon 5:3

12

Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat

(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərəv. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukun mhamə, “! Eh! Sabat e towei, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimmor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniēn. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniēn.† ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nipig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpriḡ rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə,

* **12:1:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10 **12:4:** Lev 24:5-9 † **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10 **12:6:** Mat 12:41-42

“ ‘Nar k̄irik ror r̄ikik ramagien, in e m̄a r̄ikimīa tukrehūa tuk narmam̄a, m̄arig r̄ikik r̄ip̄əh nagienien tuk kap̄əmīa sakrefaes min̄a.’ ” *(Hos 6:6)*
 Kini Yesu r̄irp̄in n̄əgkiarien mamni-p̄ən tuk Farisi min̄a m̄im̄a, “To nakpiharkun n̄iprai n̄əgkiarien e, m̄ipiharkun narmam̄a yam̄a min̄e kisatuatuk‡, to nakpihap̄əh nis̄əm-p̄ənīən nar has k̄irik ye narmam̄a kafak min̄a. ⁸ Yakamni m̄əkneikin meinai Yo, Ji Yermam̄a, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu r̄it̄ərhav aikin a m̄əriw̄ək mamv̄ən ye n̄əkwai nim̄a kape nofuginien kap̄ərīa. ¹⁰ Kini ikin a, kw̄ən k̄irik aikin, kwerm̄in rimh̄a, r̄ip̄əh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-p̄ən Yesu m̄a, “? Rhawor? ? Ratuatuk ye loa m̄a to nakor huv̄ə yermam̄a yame ramh̄a ye Sabat, ūə n̄ikam?” Irīa kimisaiyoh-p̄ən m̄əknakin Yesu meinai kisarkut m̄a tuks̄əm-p̄ən nar has k̄irik iran.

¹¹ Kini Yesu r̄imini-p̄ən tuk ərīa m̄im̄a, “? Tukm̄a kimīa k̄irik, kafan sipsip riv̄ə-ərhav p̄ikin ye n̄əkwai nim̄ir ehūa ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukram̄əkeikei m̄iv̄ən mir̄əh-si hakt̄ə aihuaa əm̄a. ?Pa e ir̄əmīa in to r̄ip̄əh norien m̄əkneikin? R̄irkək. ¹² M̄arig nimraghien kape yermam̄a rapita sipsip. Kini in ratuatum̄a əm̄a ye loa m̄a tukamor nar huv̄ə ye Sabat.”

¹³ Kini r̄ini-p̄ən tuk kw̄ən a m̄im̄a, “Huatum̄a kin kwerm̄im̄.” Kini r̄ihuatum̄a kin kwerm̄in, rhuv̄ə əgk̄əp r̄əmhen kin kwerm̄in n̄ikarin. ¹⁴ M̄arig

‡ 12:7: Yesu ramni m̄a kafan narmam̄a kisatuatum̄a. 12:10: Luk 14:3 12:12: Luk 14:5

Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, mitərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvə nəmhayen fam kapəriə, ¹⁶ mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mimə,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In,
kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmin kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrini-ərhav norien atuatur kafak mine nivəh-miraghien kafak ye nimri narmamə tanə pisin pisin minə.

¹⁹ To In ripəh nuhyen əjir, mipəh nokrən-apomhien;
Mipəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.

²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rikək. §
Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatur tukror win ye norien yame rahas.

12:14: Jon 5:16 **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 **12:18:** Mat 3:17

§ **12:20:** Gris ramni mə, “Tukripəh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukripəh nher-əpisien kandel yame ramuək.”

21 Kɪni narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuksərəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

Narmamə tɪksɪn kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Kɪni narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimrin rɪpɪs, rɪpəh nəgkiarɪen, meinai nanmin has ramərəpən iran. Kɪni Yesu rimnor huvə min, kɪni kwən a rimnəm nar, mægkiar. 23 Kɪni narmamə m-fam kisəm kisakur pik kɪn mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rimə tukrher-pə kɪn.”

24 Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nɪkam. Tukmə ror In raməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə.”

25 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kɪni mimə, “Nɪkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kɪraru, kɪni tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimɪr. Kɪni rəmhen min kɪn yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kɪraru, rukwanu a to rɪpəh narə-huvəyen. 26 Kɪni rəmhen min kɪn narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kɪraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukrɪpəh niskaiyen. Tukrəsaaħ-əsaaħ mirkək. 27 Kɪni kimiə minə min tɪksɪn kasəko-ta nanmin has minə rəmhen kɪn yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə

mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmīn has ye nəsanīnien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmīn has mīnə ye nəsanīnien kape Nanmīn kape Kughen, ramhajoun mə nar-maruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²⁹ Kini mamhen mīn kīn yame to yermamə kīrik nagheen rehuə rīvən, mətū kafan narīmnar, maməmīr, yermamə pīsīn kīrik to rīpəh nīvənien məkrəh kīn. Tukmə yermamə rīmə tukrīvən məkrəh kīn kafan narīmnar, kīni tukrīkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kīni ai mīrkun nīvənien məkrəh kīn kafan narīmnar.*

³⁰ “Yermamə yame rīpəh nīkwasiɡien kīn Yo, in kafak tīkmīr. Kīni yermamə yame rīpəh nofugīnien narmamə mīnə kafak, in raməko-ta əriə kīsaiyu rik rik. ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rīrkun nīvəhsi-tayen narpīnien ye nahasien mīnə fam yame nakasor, uə nīni-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmīn kape Kughen, to Kughen rīpəh nīvəhsi-tayen narpīnien iran tuk nīpīɡ kīrik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kīni Kughen tukrəru-kīn mīpəh narpīnien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmīn kape Kughen, Kughen to rīpəh nəru-kīnien tuk nīpīɡ kīrik, ye nīpīɡ e uə ye nīpīɡ yame tukrīpiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə;

12:28: Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Nīprai nuhpīkīnien ramni məkneikīn mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mīrkwaji in, məkrəh kīn kafan narīmnar. In e, Yesu raməko ta nanmīn has ye kwən a yame reinein nəgkiarien. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6

tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ !Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmır yerkiria. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nipiğ m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nipiğ m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipiğ yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhani nəgkiarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarien pisin minə kapəmiə, mə kimiə nəmə atuatur minə uə nəmə has minə.”

*Nimtətien yame Kughen rimnor ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu
(Mak 8:12; Luk 11:29-32)*

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nimtətien əpsipis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtətien kirik ye nimirimə. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimnor kupən

12:33: Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45
12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

ye nımraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rımnaməmır ye tıp kəməm ehuə kape nıpıg kısısər, yenpıg mıne yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə mın, Yo, Ji Yermamə, jakaməmır ye nəkwai nımır kape nıpıg kısısər, yenpıg mıne yeraan. ⁴¹ Kini ye nıpıg yame Kughen tukrəkır narmamə iran, nəmə Nineve mın tuksərer mhani hah narmamə yamə mıne kısısər e towei mıne. Meinai nəmə Nineve a kupan kımısərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kın Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwin kape kantri e Shipa†, rımasi-pən isok muə mə tukrıvəh nırkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nırkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kın Yo. Mə tukmə nıpıg Kughen tukrəkır narmamə iran, kwin a kape Shipa tukrərer mını-hah yamə mıne kısısər e towei mıne.

⁴³ “Nıpıg nanmın has raməta ye yermamə kırık, in ramavən ye tıpəvsık, mamarha-kın ikın tukrapıs ikın, mərig rıpəh nəmıen. ⁴⁴ Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrerıg-pən ye kafak nımə yame yımnamarə ikın.’ Nıpıg in rırerıg-pə məm kafan nımə, yermamə rıkək iran, kımnahıə rıpiə huvə, narımnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mıkır mın nanmın has mınə irıə seven yamə mıne kısıhas pık mın rapita in. Kini khavən mın imə misarə mın ye nımraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nımraghien ra-

12:39: Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 12:40: Jona 1:17 12:41: Jona 3:5 † 12:42: Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.

has; mæriḡ taktækun ai rīmnaahas pik rapita yame in kupæn. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəḡkiarien kafan

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nipig Yesu raməḡkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərer apa iruə mhamə tuksəḡkiar kimin. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

⁴⁸ Mæriḡ Yesu rimə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mimə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nipig atuatur a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nikar-kar nu apa Galili. ² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar ripsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsim kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Mipik mivitəḡ-ətəḡ fam. Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatur, kini

12:45: Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 12:50: Rom 8:29 13:2: Luk 5:1-3

man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapiet, nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai nimoptanə rikəskəh. ⁶ Mərig nipig mırh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə rīpəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, kini tiksın khakuə kin kwənkwairiə wan hundred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rīmə, “Tukmə kimiə narmamə yame nīmətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarient e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rīmnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarient məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen rīpəh nəhitəyən ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarient, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarient kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini

* **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norient kape nisuyen wit. † **13:7:** Yesu to rīpəh nīniyen mə kwənurkəsik, mərig nəəus kirik ror nhirin. **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

iriə kisarhakin pawk, mhapəh nisəmien nīpran.
 14 Nīmraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet
 Aesea ruauə mīnor nəfrakisien kin yame ramni
 mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to
 khapəh nisəmien nīpran.

Iriə to kisəriḡ pawk, mərig to khapəh nharku-
 nien.

15 Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə
 muiskai,

kini kwəsəpou kin nətəriḡien kin nar,

kini misətapig kin nīmririə.

To kīpihapəh nisorien məknakin, kīpisəm nar kin
 nīmririə,

mīpisəriḡ nar kin nīmətirḡiriə,

mīpiharkun nar yerkiəriə,

mīpisarar ye nəriḡien kapəriə tuk təvhagə has,

kini to Yo yakpivəh mīragh əriə.’ (Aes 6:9-

10) 16 “Məriḡ kimiə e, Kughen rīmnautə-pre

kin kafan nihuvəyen kimi əmiə, kini tukmə

naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksəriḡ,

takharkun nīpran. 17 Yakamni-pre əfrakis

tuk əmiə mə profet mīnə khapsaah mīne

nəmə atuatur mīnə khapsaah kimisorkeikei

mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm

ai taktakun, mərig kimnhapəh nisəmien.

Kini misorkeikei pik mə tuksəriḡ naha

nhagin yame nakwəsəriḡ ai taktakun, mərig

kimnhapəh nisəriḡien.

18 “Kimiə sətəriḡ huvə kin nīprai nuhpikinien
 kape yəsīm. 19 Kweru nai yame rīmnəsaah-pən ye

swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rīmnəriḡ

nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig rīpəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rīmavən yerkin. ²⁰ Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nīmoptanə yame kapiet ipakə ikīn, in rəmhen kīn yermamə yame rīmnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikīn ravəh yerkin agien, ²¹ mərig nuan rīpəh neiwaiyu-pīkien. Kini ramərer əmə tuk nīpīg kwakwə əmə. Tukmə nīpīg əutən uə nahasien kirik ruə ye nīmraghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rīmīr ye kafan nhatətəyen. ²² Kini kweru nai yame rīmnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kīn yermamə yame rīmnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pīk tuk narīmnar kape tokrei tanə, kīn in rorkeikei mə kafan nautə tukrīpsaah, kīn nətərigien mīnə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a rīpəh nīkuəyen kīn kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nīmoptanə huvə, in rəmhen kīn yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kīn mīrkun nīpran. Kini ye nīmraghien kafan, rīkuə kīn kwənkwan. Tīksīn khakuə kīn kwənkwairiə wan hundred, tīksīn sikisti, tīksīn toti.”

Nuhpīkinien ye mənvhirik yame rahas

²⁴ Kini Yesu rīmīni-ərhav-pən mīn nuhpīkinien kirik kīmi əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kīn yermamə kirik yame rīməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. ²⁵ Yenpīg, kīsapīr iriə kafan narmamə mīnə, məkneikīn kafan kirik tīkmīr ruə mīvitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvə mīnə

kishaktə, misehuə, misor kwənkwaيريا. Mərig ye nɪpɪg a, mənvhirik has rhaktə mɪn, mehuə.

²⁷ “Kini slef mɪnə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yemehuə. ?Nimisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nɪkam? ? Mənvhirik has risi-pkaa?’

²⁸ “Kini yamehuə a rini-pən tuk əria mɪmə, ‘Tikmir kirik kafak rimnor nar en.’

“Kini kafan slef mɪnə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misəkwei ta mənvhirik has a uə?’

²⁹ “Rini-pən tuk əria mɪmə, ‘Nɪkam. Hapəh. To nakasəkwei ta mənvhirik has mɪnə a, masor misəkwei ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh iriu kwhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rimruə. Ye nɪpɪg a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwei ta mənvhirik has, mhəpik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khəpik kwənkwai nai huvə mɪnə mhauə ye nəkwai nɪmə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’ ”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə atuk ye nəsaninien kafan

(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kini Yesu rimini-pən mɪn nuhpikinien kirik tuk əria mɪmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nəsimien.

³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nɪpɪg in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehə kirik. Kini man mɪnə yamə mine kamhaivə yerpɪrig tukhauə misor nimairia ye kwerəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rīmīni-pən mīn nuhpīkinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kīn yis yame piraovīn kirik ramarap ye flaoa rīpsaah yame ramor-pən ye besin ehuə, kīn rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

³⁴ Narīmnar mīnə fam, Yesu ramni əmə nuhpīkinien iran kīmi narmamə, to rīpəh nīni-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a rītərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə mīnor nəfrakisien kīn, yame rīmīni mīmə,

“Nīpīg tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpīkinien.

Jakamni-ərhav narīmnar yame yīmnerkwaig kīn rīrikakun ye nīpīg yīmnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.” (Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpīkinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mīvən ye nəkwai nīmə kirik. Kini kafan narmamə mīnə khavən mīsəm, mīsayoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpīkinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yīmnavi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien. ³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mīne In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has mīnə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmīr yame rīmavən mīvitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nīpīg yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nīpīg Kwasīg. Kini narmamə yamə mīne kamharhi kwənkwan, iriə e agelo mīnə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has mīsəhi-pən ye nap.

Norien a rəmhen kın Nıpig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kın agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkawai ta yor təvhagə has minə fam, mine narımnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehuə. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwaruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kın mırh. Tukmə kimia narmamə yame nımətirgimiə rarə, sətərig huvə kın nəgkiarlen e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rırpın nəgkiarlen kafan mamni mımə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kın bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nımoptanə. Kini yermamə kirik rımavən, məm, kini rarə minim min ye nımoptanə. Rikin rımnagian pik, kini rıvən mor salem kın narımnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nımri nımoptanə a kimnerkwaig kın bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapi e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rırpın nəgkiarlen kafan mamni mımə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kın sto kipa yame ramarhakın kapi e huvə minə e nımri rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kın. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kın kafan narımnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kın.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirp̄in n̄agkiarien kafan mamni m̄im̄ə, “Narmaruyen kape Kughen in r̄əmhen kin n̄ip̄ig narmam̄ə kisarko-p̄ən kin net apa ye lugun mamhavi k̄əmam p̄isin p̄isin iran. ⁴⁸ N̄ip̄ig net rukwar kin k̄əmam, kini khavi-hakt̄ə net, kini mas̄əwhai k̄əmam m̄in̄ə mhavai-p̄ən k̄əmam huv̄ə m̄in̄ə ye nit̄ip̄ ehūə m̄in̄ə kap̄ərīə, misarakikin k̄əmam yam̄ə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikian̄ə əmə m̄in, tuk N̄ip̄ig Kwasig, agelo m̄in̄ə tukhaūə mhav̄əhsi-ta narmam̄ə yam̄ə mine kisahas tuk narmam̄ə yam̄ə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-p̄ən ərīə ye nap ehūə-ikin narmam̄ə k̄isasək mis̄ək̄w̄ərūə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-p̄ən kafan narmam̄ə m̄in̄ə m̄ə, “? Kimīə nakharkun nar̄imnar m̄in̄ə a ūə n̄ikam?”

Kini irīə kham̄ə, “Ēw̄əh.”

⁵² Kini r̄ini-p̄ən tuk ərīə m̄im̄ə, “Ror m̄əkneikin, n̄əm̄hajoun m̄in̄ə fam kape loa yam̄ə mine kw̄ənhaūə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-p̄ən n̄agkiarien wi kafak mine n̄agkiarien akwas kape Moses r̄əmhen kin yame yemehūə kape nim̄ə kirik ramofugin-p̄ən nar̄imnar huv̄ə yam̄ə mine khawi mine nar̄imnar huv̄ə yam̄ə mine ramswin han̄ə ye nim̄ə kafan.”

N̄əm̄ə imei Yesu kimis̄əp̄əh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu r̄imini ta nuhp̄ikinien m̄in̄ə a, marar, mit̄ərhav. ⁵⁴ Mūə iman ikin, mirikakun mam̄əvhag kimi narmam̄ə ye n̄əkwai nim̄ə kape nofuginien. Kis̄ərig n̄agkiarien kafan, kisakur, misaiyoh ərīə m̄in̄ə m̄ham̄ə, “! Man! ? In rav̄əh hīə n̄irkunien

e? ?Rhawor mor nımtätien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e? ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiyen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nımtätien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nımhəyen kape Jon Baptaes (Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nıpig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nımhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nımtätien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nıpig kirik, in rimikir ta piraovın kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovın e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən

13:54: Jon 7:15 13:55: Jon 6:42 * 14:3-4: Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovın kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rikək, takaməkeikei mikir kafan piraovın (Dut 25:5-6).

Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipiɡ kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nipiɡ kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nımri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarinen ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarinen ətən ye nımri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuk-sor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misərəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nıpran, mhavən mhanım. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

*Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah,
maməvigiın narman faef taosen kin
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nuk-whao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “? Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.”

¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mimə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

*Yesu rameriwək ye nīmar mar nu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

²² Məkneikin, Yesu rīmini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nīkar nu, mərig In raməmīr əmə mə tukrher-pən kīn narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kīn narmamə ai, kīni marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kīrik In pīsīn əmə, mə tukrəhuak. Rīnamenaiyu, Yesu pīsīn əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mīrəhpīkin nīmətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kīni ye kwəsūm-nīraanien, Yesu rarar məriwək ye nīmar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kīni narmamə kafan mīnə kīmīsəm rəriwək mamuə ye nīmar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kīrik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kīni Pita rīmə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən mīn kīn yo pəh yakəriwək mīn ye nīmar-mar nu murə.”

²⁹ Kīni Yesu rīmini-pən tukun mīmə, “Yuə.”

Kīni Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nīmar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kīni rīgin pik, kīni mīnaməmnīm. Masək-pən tuk Yesu mīmə, “!Yermaru, vəh mīragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mīrəh, mīni-pən tukun mīmə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ? Rhawor e nakpəh nīniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən mìn ye bot, məknekin nīmətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə mìnə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kımnhavən ye nıkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, mınharkun In, mısher-pən nəgkiarın kimi narmamə rarukrao ye rukwanu mìnə fam aikin a. Kini khapık mın kapəriə narmamə yamə mınə kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kımın mhamə iriə yamə mìnə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nımri neipən kafan, kini iriə fam yamə mınə kımnharap In misəsanın.

15

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə
Yesu ye nıkarın kape loa
(Mak 7:1-23)*

¹ Nəmhajoun tıksın kape loa kape Moses iriə Farisi mìnə khası-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha mìnə kımnesəvhag kın kimi ətawə? Kafam narmamə mìnə kasəvigın mhapəh nisərvyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “! Mərig kımıə nakwəsəpəh loa kape Kughen mınamhakwasig əmə kın narəyen kape kaha mìnə! ⁴ Əmru, Kughen rımını kupən mımə, ‘Takhasiai nisınmiə mınə rımimiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mımə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini

uə rɪmni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)*

⁵ Məriḡ kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye nisiriə mine ririə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’ ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisiriə minə mine ririə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəḡkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə məriḡ norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimməfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə,

məriḡ rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak məriḡ kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəḡkiarien e kape Kughen, məriḡ rəmhen əmə kin nəriḡien kape yermamə.’” *(Aes 29:13)*

¹⁰ Kini Yesu rimmokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətəriḡ-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmır iruə, tukmə rivan yerki yermamə, to rirəh norien rəmkimik ye niri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye niri Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Məriḡ nakirkun mə Farisi minə kimsəriḡ nəḡkiarien e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rımik apa ye neai rımipəh nihuyen, In tukrivi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nımririə rıpis. Tukmə nımriin pis rikir nımriin pis, kini iriu tukawəkeikei mırəivə ye nəkwai nimir.”

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mımə, “?Hoprai-pə ru nıprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor? ? Kimiə min nakseinein? ¹⁷ ? Nakharkun mə narımınar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narımınar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tıkinherin, ramor yermamə raməmkimik ye nımri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah rıpsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nıkar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nımri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rıpəh nəravyen, pa rımə rəmkimik ye nımri Kughen.”

*Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu
(Mak 7:24-30)*

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kırıaru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rımauə məm, mamasək apomh mımə, “Yermaru. Mikip King Deved. ! Rikim

tukreihuə tuk yo! Nanm̄in has k̄irik ram̄erer-p̄ən ye piak̄əsk̄əh kafak, mamoriah p̄ik in.”

23 M̄ərig Yesu r̄ip̄əh n̄iniyen nar k̄irik tukun. Kini kafan narmam̄ə khauə mas̄əkeikei kimin m̄ham̄ə, “Her-p̄ən kin p̄əh ramv̄ən, meinai in ramas̄ək apom̄h mamkwasiɡ kin ətaw̄ə.”

24 M̄ərig Yesu r̄ini-p̄ən tuk əriə m̄im̄ə, “Kughen r̄imnher-p̄ə kin Yo m̄ə jakv̄ən əm̄ə tuk sipsip m̄inə kape kw̄ənərəus kape Isrel yam̄ə m̄ine kaserwei.”

25 M̄ərig pian a ruə m̄ən̄imkur ye n̄imri Yesu mamni m̄im̄ə, “Yermaru, asitu irak.”

26 M̄ərig Yesu r̄ini-p̄ən tukun m̄ə, “Rap̄əh natu-atukien m̄ə tikv̄əh nəv̄iginien ne kwajikov̄ə m̄inə karakikin-p̄ən kimi kuri m̄inə kap̄əriə.”*

27 M̄ərig piraov̄in ai r̄ini-p̄ən tukun m̄ə, “Yemasur, nəfrakis. M̄ərig kuri m̄inə kharkun n̄is̄ənien n̄ims̄ims̄i nəv̄iginien ne kwajikov̄ə m̄inə yame ram̄əsaah-p̄ən ye nəp̄əəɡ tebol kape yamehuə kap̄əriə.”†

28 Kini Yesu r̄horp̄in nəɡkiar̄ien kafan m̄im̄ə, “Piraov̄in. Kafam nhatət̄əyen rehuə. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əm̄ə, piak̄əsk̄əh kafan r̄imn̄əsan̄in m̄in.

15:24: Mat 10:6 * 15:26: Yesu ram̄əɡkiar̄ kin kuri meinai n̄əm̄ə Isrel iriə kham̄ə n̄əm̄ə p̄əh nien m̄ə kw̄ənərəus kape Isrel kis̄əmhen kin kuri. Ror p̄ən kham̄ə takasitu ye kwajikov̄ə m̄inə kape nar Isrel, m̄ip̄əh nasituyen ye kwajikov̄ə m̄inə kape n̄əm̄ə tanə p̄isin. † 15:27: Pian a r̄imn̄əɡkiar̄ kin n̄ims̄ims̄i nəv̄iginien ror nuhp̄ikinien kin. M̄ə Yesu ramas̄itu ye narm̄in̄ə Isrel, m̄ərig n̄ip̄ar nasituyen kafan in aikin. To rap̄əh nəhip̄ən-fam-ien kimi narm̄in̄ə Isrel.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nīkar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehuə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimirin pis minə, mine yamə mine nīprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine nīprairiə rimhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nimirin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rimmor nimtətien kirik, maməvigin narman fo taosen

(Mak 8:1-10)

³² Ye nīpig a, Yesu rimmokrən kin kafan narmamə minə mimə, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmir nīpig kisisər, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nimirin rapig, kini rimir.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” ³⁶ Kini mivəh nīpar bred ai minə kəmam, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tüksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nīpərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nīhupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kīpəh nisəvhuekinien nīpiraovin mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Magadan.

16

Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nīmtətien kirik

(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kini ai, Farisi tīksin mine Sadusi tīksin khauə masəni-əhu Yesu mə to rīpəh norien nīmtətien kirik ye nīmririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nīpig mīrh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun nīniyen nīprai nīmtətien ye nīmar napuə, mərig nakseinein nīniyen nīprai nīmtətien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nīmisəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin.

Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nımtätien kırık yame tukrhajoun mə yımasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtätien kırıkianə əmə, in e nımtätien kape Jona kupan.” Yesu rımnəgkiar fam ai məpəh əriə.

Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nımtätien yame rımnor (Mak 8:14-21)

⁵ Kını ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nıpər bred nəriə. ⁶ Kını Yesu rımnor kwirig kimi əriə mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.’

⁷ Kını kinəsaiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “? Tukmə ror kwən e rımə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ? Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə rıpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nıpig yımivəh nıpar bred kırıkırıp, məhi-pən kimi narman faef taosen kəsən, kini kimisəpəh nıpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun? ¹⁰ Kını nıpig yımivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nıpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

16:4: Jona 1:17; Mat 12:40 16:6: Luk 12:1 16:9: Mat 14:17-21 16:10: Mat 15:34-38

¹² Kini ye nīpīg a, iriə kīmnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kīn yis yame kamor bred kīn, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi mīnə mīne Sadusi mīnə.

*Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Kini ai Yesu mīne kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kīmə Sis-aria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tīksin khamə Ik e Jon Baptaes; tīksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tīksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pīsin kīrik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rīmə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rīmnautə-pre kīn nīhuvəyen kafan kīmik, meinai pəh nien mə yermamə kīrik rīmnor əpu nar e kīmik; mərig Rīmik apa ye rao ye neai, In rīmnor əpu nar e kīmik. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nīpran ramni mə kapier yame jakvhirəkin-pən nīməhuak kafak iran. Kini to nəsanīnien kape nīməhəyen rīpəh napitayen kafak

16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** “Kristo” mīne “Mesaea” kwəm nəmhen. Nīpran rīmə, “Yermamə yame Kughen rīmīni kupən mə tukrher-pə kīn tuk nīwəh-mīraghien ətawə.” † **16:17:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nīpran ramni mə in ji kwən kīrik, nhagin e Jona. **16:17:** Gal 1:15-16 ‡ **16:18:** Ye nəgkiarien Gris, “Pita” nīpran ramni “kapier.”

narmamə minə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mini-əutən-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

Yesu rimnəkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mimragh min
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Ririkakun ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuk-sor nəmhəyen kimin, mhani mə tukraməkeikei mimhə. Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, tukramragh min ye nimhəyen kafan.

²² Məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mimə, “!Nikam, Yermaru! Tukripəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarar, mini-pən skai tuk Pita mimə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam ripəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame

ramgin tuk kafan nimirghien, tukramakeikei mimha. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimirghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nimirghien tukun, nanmin tukrerwei. Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nimri nimirghien kafan. ²⁷ Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo minə ye nəsaninien ehuə mine nikhakien kape Rimik, kini jakpivəhsipən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nipig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimirin rukreikin muə mor pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nipig sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. ² Aikin, niprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nimirin rakhak rəmhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

16:26: Mat 4:8-9
Rom 2:6; Rev 22:12

16:27: Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31;
17:2: 2 Pita 1:16-18

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrhark-wopək nimə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimirisir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mimə, “Rhekimter. Mirhipəh nirhiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “? Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

17:5: Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

17:10: Mal 4:5 17:11: Mal 4:5-6 17:12: Mat 11:14 17:13:

Luk 1:17

*Yesu rimməko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

14 Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehuə. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə,
15 “Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nikəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipig əutən. Nipig ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. 16 Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

17 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipig takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

18 Kini Yesu rimməgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

19 Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “? Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

20-21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pəniyen tuk tukwas e mhamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’

17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam.

kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rini-pən ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə.

²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “? Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”

²⁵ Kini Pita rimə, “Ɔwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Sae-mon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nipa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rima, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)*

¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “? Pa in yerpig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə. ³ Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniyen misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpig ye narmaruyen kape Kughen.

† 17:26: Ye nuhpikiniyen e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to riphə nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to riphə nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ 17:27: Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipig kirikianə. 18:1: Luk 22:24 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁷ “! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarın mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”

*Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Luk 15:3-7)*

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak

yamə kisəmhən kīn kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nīpīg mīfam iriə kasərer ye nīmri Rīmīk apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yīmauə mə jakarhakīn narmamə yamə mine kwəserwei, mīvəh mīragh əriə.*

¹² “Tukmə yermamə kīrik, kafan sipsip wan handred, kīni kīrikianə ramerwei. ? Mərig nakīrkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mīpəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kīni in mīvən marhakīn yame rīmnerwei. ¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nīpīg tukrəm, rīkin tukragien tuk sipsip kīrikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh nīserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kīrikianə əmə mīn, Rīmīmīə apa ye rao ye neai, In rīpəh norkeikeiyen mə kafan kīrik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kīmik

(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rīmə, “Tukmə piam kīrik ror nahasien kīmik, yuvən kīmiru pīsīn əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rīmnor rīpəh nəmhēnien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiariēn tukror rīkin rīrerīg-pə mīn, nakawor huvə əmīru mīnə. ¹⁶ Mərig tukmə rīpəh nərigien ik, takvəh mīn yermamə kīrikianə uə kīraru, mə tukīrkun mə nəgkiariēn fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə

* **18:11:** v. 11 rīkək ye kopi akwas tīksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rīmīni nəgkiariēn ikīn e uə nīkam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1 † **18:16:** Nəgkiariēn kīrik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kīraru uə kīsīsər kīrhāni nəgkiariēn kīrikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiariēn kapərisir.

ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

18 “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

19 “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. 20 Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisəer kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin

21 Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

22 Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

23 “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. 24 Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok

18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7

‡ 18:22: Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei mərə kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam.

yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpinien; king rimə tukur salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yer-mamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar miraptərakin yer-mamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

²⁹ “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwaiyu mənimkur maməkeikei kimin mimə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

³¹ “Nipig yorwok minə tiksın kimisəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kisarar mhavən mhani-

§ 18:24: Nəgkarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkarien kape Gris ramni mə “wan hundred denari.”

əsaḥ-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³² “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kırık. Yimnapəḥ fam kafam kaon, meinai ik nimnəkeikei kimi yo tukun. ³³ ?Mərig rhawor e rikim ripəḥ nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəḥ kavən kırəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

³⁵ Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə nakhapəḥ nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rimik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimmor kimi kafan yorwok.”

19

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəḥ əriu minə uə?

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nikar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimmor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasəsanin.

³ Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kırık mə tuksəm-ru mə tukrini

nəgkiarieren kirik yame rīpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kin mə yer-man rirkun nəpəhyen kafan piraovın tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nikam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nīpig Kughen rīmnərəhu nīmoptanə, ‘In mor mīn yerman mīne piraovın.’ *(Jen 1:27)* ⁵ Kini mīmə yerman tukrəta ye rīmni mīne nisīni, kini iriu piraovın mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə nīprairiu kirikianə.’ *(Jen*

2:24) ⁶ Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen rīməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rīpəh nakapīrien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rīmneighan kin mə yerman rirkun nīraiye nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovın mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən mīn tuk əriə mīmə, “Moses rīmneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmiə nīpiraovın mīnə meinai kapəmia kapə riskai pīk. Mərig in apa kupan rīpəh norien məknakin.

⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovın rīpəh nīvən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rīmnəkrəh kin piraovın a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mīne piraovın riskai pīk məkneikin, rhuvə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

19:5: 1 Kor 6:16

19:7: Dut 24:1-4; Mat 5:31

19:9: Mat 5:32;

1 Kor 7:10-11

11 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarien e; mərig əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi əriə, kapəriə pisin əmə. 12 Ror məknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pisin pisin minə. Tiksın tukhapəh nisorien mared meinai nıprairiə rahas ror hanə. Kini tiksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksın kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nivəhyen nəgkiarien e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

13 Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm min Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

14 Kini Yesu rimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.” 15 Kini In mipik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, mitərhav aikin a.

*Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig
rorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

16 Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mīmə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

17 Kini Yesu rīmə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nimirghien rerin, əri-pən loa.”

18 Mərig kwən a rīmə, “? Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rīmə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. 19 Tuk nīpig minə fam takamsiai rīmim mine nisim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

20 Kini tamaruə ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmir yame yakpəh hanə norien?”

21 Kini Yesu rīmə, “Tukmə nakmə kafam nimirghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsipən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

22 Nīpig tamaruə ai rimirghien nəgkiarien yame Yesu rīmim, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

23 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə

19:17: Lev 18:5; Luk 10:28
Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

* 19:19: Loa minə e kimnharai ye

mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənién ye nar-maruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehua kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pīk. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pīk tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramar-maru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “! Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “? Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nīpig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pīk, kini kimiə e yame nimnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nīpiraovin†, uə nimoptanə

19:26: Job 42:2 19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21

† 19:29: Nəgkiarīen e “Nīpiraovin” rīkək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rīmini əfrakis uə nīkam.

kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nimraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə nar-maruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

³ “Ipakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkweiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nipig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

19:30: Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:2:** Nəgkiarien kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuatuk kape wok kape nipig kirikianə.

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yer-mamə kirik rīpəh nīvəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rīni-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rīni-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rīmnərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nipig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nīmnərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkweiha ehua, nipig piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehuə rīni-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rīmə yīnnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rīmīkwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ? Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

16 Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekın kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeiki mimhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipiğ yame ror kisisər kin.”

Mama kape James mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kini piraovin kape Sebedi rikir tini mir muə mənımkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rimə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwtə ye nıkarım matuk, kini kirik tukrəkwtə ye nıkarım mawor, nipiğ Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

20:16: Mat 19:30; Mak 10:31

20:18: Mat 16:21; 17:22-23

20:21: Mat 19:28; Luk 22:30

22 Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

23 Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nıkarik matuk, kirik ye nıkarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mımə iriə taksəkwətə ikin.”

24 Nıpig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. 25 Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. 26 Mərig rıpəh natu-atukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. 27 Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min

† 20:22: Ye v. 22, Yesu rımnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknım-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rımnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikinien mirai əmə nıpran. 20:25: Luk 22:25-26
20:26: Mat 23:11; Mak 9:35

tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpin nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rımmor huvə nımrın pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə.

³⁰ Kini nımrın pis mir kwəkwətə ye nıkar swatuk. Kini nıpig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mırəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpın əmə ye nokrənien. Mırəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mımə, “? Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mırəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nımrımrıru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rıkin rehuə tuk əriu, mərəo-pən mırıp nımrıriu. Məknekin nımrıriu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mırakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kìnəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwānu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kīraru kafan, ² mīmə “Takravən yerkwānu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kīmirkwəji əriu. Nakararəsin əriu, mwəsīg mīrauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mīrəmə, ‘Yermaru rīmə tukrəsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rīmīni mīmə,

⁵ “Hani-pən tuk nīpian Saeon* mhamə,
 ‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
 maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.
 Kini king a In yemə mar.’”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rīmīni. ⁷ Kīravən mīrarəh dongki mine tini mīrauə mwəm Yesu. Mīravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nīmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini mīsərai nīmar nai mīsətu-pən mīn ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kīmnhakwasīg kin kasokrən apomh mamhani mhamə,
 “!Səgnəgin Mikip King Deved!†

* 21:5: Jerusalem, nhag pisin kirik e Saeon. † 21:9: Kīmnhani mhamə, “Hosana.” Kini nīpran rīmə, “Vəh mīragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpırig!”‡

¹⁰ Yesu rımatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rımnakur mamhani nəgkiarinen rıpsaah misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rımasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rımnəko ta narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rıvən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narımnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narımnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. § ¹³ Kini mor kwirig kimi əriə mımə, “Kimırai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’ *(Aes*

56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin

‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” *(Jer*

7:11)

¹⁴ Kini nımrın pıs minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. ¹⁵ Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikıp King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun

‡ 21:9: Kaməni nıpe e ye nıpig kape Pasova. § 21:12: Yesu rımnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

kape Loa k̄imisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. ¹⁶ Khani-pən tuk Yesu mhamə, “? Nakərig nəgkiarien yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rimə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien ye Nəkəkəkə kape Kughen yame ramni mə,

“‘Ik n̄imnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikinheriə.’” *(Sam 8:2)*

¹⁷ Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mitərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

Yesu r̄imini hah nai k̄irik k̄imə figtri, kini ror siə k̄in
(Mak 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Kəni rikwamer k̄in, yenp̄ig-yenp̄ig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərəv. ¹⁹ Kini məm nai k̄irik, k̄imə figtri, ramərer ye n̄ikar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm n̄imar̄in in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai m̄imə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənk̄wam tuk n̄ip̄ig k̄irik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə k̄imisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

²¹ Kini Yesu r̄ini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen r̄ipəh norien k̄iraru,

* **21:19:** Yesu rəgkiar k̄in nai e rəmhen k̄in nuhp̄ikinien k̄irik, m̄ini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen k̄in figtri; tukror siə k̄in.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə k̄in.

nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pəniyen tuk tukwas a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. ²² Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasi-p-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “? Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘? Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin

21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19

narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mimə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rivən mini-pən tuk irehuə mimə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.” ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mimə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovın kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimiə. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini mərig kimiə nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovın kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a,

mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimə, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rimnəsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pəniən kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisasar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsim kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivən tuk əriə. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’ ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə

atuatuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’
³⁹ Məknekin kharaptərəkin, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mīmə, “?Rikimiə raməsik mə nīpig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsim ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nīpig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarinen yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mīmə,

“ ‘Nai yame narmamə kape nīvhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.
 Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ (*Sam 118:22,23*)

⁴³ “Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kīvəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap.

21:38: Mat 27:18 † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **21:39:** Hib 13:12

Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”‡

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə. ⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

*Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginiien ehuə
(Luk 14:15-24)*

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə, ² “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginiien ehuə tuk narkurəkien kape tini. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginiien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniien.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginiien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginiien kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən

‡ 21:44: Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiariien ikin e uə nikam.

ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptərəkın yorwok mınə a mısor ahas-pən irəriə, mışhopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kın mobael kafan mınə khavən mışhopni narmamə yamə mine kimışhopni kafan yorwok mınə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ “Kini mini-pən tuk kafan yorwok mınə mə, ‘Kınor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yımnoqrən kın əriə, norien kapəriə rıpəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk mınə mhani-pən tuk narmamə apnapıg mınə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

¹⁰ “Kini yorwok mınə kimnhavən apa ye swatuk mınə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kısıha, kini narmamə kimnhakuar aikın kaməvigin ikin.

¹¹ “Mərig nıpig king rımauə məm narmamə, məm yermamə kırık aikın rıpəh nivənien ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rını-pən tukun mə, ‘Yo kırık, nımıpəh nivəhsipənien neipən kape lafet kape narkurəkien. ? Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiarieren kafan.

¹³ “Kini king rını-pən tuk kafan narmamə mınə mə tuksərkiş-ətərəkın kwermın mir mine nihun mir, kini mısarakikın-pən ye nəpıgnəpien, ikin kaməsək ikin, kaməkwəruə ikin.”

¹⁴ Kini Yesu rırpın nəgkiarieren mımə, “Ror məkneikın, narmamə khapsaah yame kımnoqrən

kin əriə, mərig kwatıksın əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarın kape takis

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame rıpəh nəmhenien. ¹⁶ Misher-pən kin narmamə tiksın kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niğinien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə niniyen in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhauə.

²⁰ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

22:16: Luk 11:53-54 * **22:19:** Nəgkiarien kape Gris rıpəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpın məkneikin nəgkiarinen kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

*Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nikarın kape nımraghien rerin
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

²³ Ye nıpig a, Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rımhə to rıpəh nımragh-minien ye rao ye neai.

²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rımırai ye Loa mımə, “Tukmə yerman rımhə-tan kın pıraovın kafan, kını kapəriu kwajikovə rırkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mıkır pıraovın ai tukreimək.’ *(Dut 25:5-6)*

Ye nərigien a, iriu kirırkun nırərapərəkinien nhag piauni yame rımhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan ror mared, kını mıpəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mımhə.

Kını yame rikwasig kın rıkır pian a. ²⁶ Kini mımhə, mıpəh nıvəhyen tını. Kını naorahini yame ror kisisər kın ror əmə mın nar kirikianə kın, meri-aji iriə fam a seven kımnhakır pıraovın a, kını mhamhə fam, mhapəh nıseiməkien. ²⁷ Kını en pıraovın ai rımhə mın. ²⁸ Kını ye nıpig kape nar-mamə tukhamragh mın iran, iriə ai seven iriə pi-auriə minə, ?pıraovın ai tukror pıraovın kın kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein mīn nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh mīn to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rimmor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo mīnə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nīkarin kape nīmragh-mīnien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikīnien nəgkiarien yame Kughen rīmīni mīmə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’ *(Eks*

3:2,6) ! Kitawə kharkun mə irisir kīrharə iriə Kughen meinai nar apnəpig kwərhimhə ta tu mīrhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rīmə narmamə mhə mīnə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³³ Nīpig narmamə mīnə a kīmīsərig nəgkiarien kafan, kīsakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi mīnə kīmīsəm mə Yesu rīmivəhsi-əhu Sadusi mīnə ye kafan nəgkiarien, khauə kīrikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen ətən kīrik. ³⁵ Kini iriə kīrik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarien kīrik kimi Yesu

† **22:32:** Sadusi mīnə kīmnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kīmnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh mīn. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwənhamragh mīn ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh mīn.

mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame rīpəh nəmhenien. Kini mīmə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksīn, kini mihuvə pik tuk nəri-pənien?”

³⁷ Kini Yesu rīmə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksīn in e ramni məknekīn, ‘Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’ *(Dut 6:4-5)*

³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpirig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kīn, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kīn yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ *(Lev 19:18)* ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarīen fam yame loa mine profet kamhani.”

Yesu rīmivəh-si əhu Farisi minə kīn naiyohyen autən kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nīpig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, ⁴² “? Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mīkip pa?”

Kini khamə, “In mīkip King Deved.”

⁴³ Kini rīni-pən tuk əriə mīmə, “? Tukmə ror məkneikīn, rhawor e Nanmīn Imərhakə rīmivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kīn Kristo mə ‘Yermaru’? Yakamaiyoh məkneikīn meinai Deved rīmə,

⁴⁴ “ ‘Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Ǝkwətə ye kwermik matuk Meriaji nipiḡ jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ (Sam 110:1) ⁴⁵ ?Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpin nəḡkiarien kape Yesu. Kini ririkakun ye nipiḡ a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəḡkiarien skai kirik kimin.

23

Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nərəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine

nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukəsəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei p̄ik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehuə*.’

⁸ “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehuə.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerp̄irig, in yorwok kapəmiə. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə n̄niyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

* **23:7:** Nəgkarien kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nipran ramni yhajoun uə yemehuə. **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26
23:12: Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14

14 “Man, nəmhajoun mīnə kape loa, mīne Farisi mīnə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə nīniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kīn, kīni naksəkrəh kīn kafan nautə. Kīni masəhuak apomh mīn mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukrīskai rapita.†

15 “Man, nəmhajoun mīnə kape loa, mīne Farisi mīnə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə nīniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pīsīn pīsīn mīnə mə takhavi-pə yermamə kīrikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nīpig yermamə kīrik rīvəh norien mīnə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kīni nīmisor mə in tukraməkeikei mīvəh narpīnien kape nap ehuə rapita əmiə.

16 “!Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mīne nakamhakir narmamə mərig nīmrimīə rīpīs. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kīrik rīvəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarīen rīpam, kīni marar mīpəh norien nəgkiarīen yame ruīni ta, in nar apnapīg əmə.’ Mərig nakhamə, ‘Tukmə yermamə kīrik rīvəh kwəsu ye mane‡ yame kīvəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kīni in tukraməkeikei mor naha nhagīn yame rīmīni.’ 17 !Kimiə naksətəwao, nīmrimīə rīpīs! Takasəkeikei mharkun mə Nimə

† 23:14: ves 14 rīkək ye kopi akwas tīksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rīmīni əfrakis nəgkiarīen ikīn e uə nīkam.

‡ 23:16: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kīn mane yame kavəhsi-pən kimi nīməhuak tuk nīni-vi-vi-yen Kughen.

23:16: Mat 15:14

Ehuə kape Kughen[§] in yerpirig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁹ ! Kimiə nimrin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpirig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniən, rəmhən kin in e naksəri-pən loa yame ramni

§ 23:17: Gris ramni olta, uə tebol. 23:22: Aes 66:1; Mat 5:34

mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion*
 ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen.
 Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən.
 Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk
 kimi narmamə, rikimiə rīpəh nehuəyen tuk
 narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien
 irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine
 kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.
 24 Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimiə
 rīpis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə
 nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimir Kughen;
 mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik,
 misəmkimik ye nimir Kughen.†

25 “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun
 minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk
 əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə
 rəmkimik. Kimiə naksəmhən kin besin mine kap
 yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye
 nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar
 irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə
 narimnar yame nīpraimiə rorkeikei. 26 Farisi

* 23:23: Yesu rīpəh niniyen kwesris mine onion, mərig rīmini
 nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine
 nəmiovrīə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa
 ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə
 tukaməkeikei kiwəhsi-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi
 minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən
 huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə.
 Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † 23:24: Ye nəgkiarīen Gris
 Yesu ramni nuhpikinien kirik mīmə, “Nakhavəh-si ta man-man,
 misətigai kamel pəpiə.” Kamel in nar miragh ehuə kirik yame
 rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nīpran ramni mə Farisi minə
 kasəri-pən loa tiksın yame rīmar, mərig khapəh nisəri-pənien loa
 ehuə minə. 23:25: Mak 7:4

minə, kimia imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “!Man! Kimia Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kapəmia niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəcri narmamə yamə mine kwənhambahə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmia, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimia Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kapəmia niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Kimia nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatur minə. ³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nipig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmia, mhani-ərhav mə kimia kwənərəus atuatur minə kape ripmia kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuvə əmə- kimia takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimia minə kimmharikakun.

33 “!Kimiə snek minə, mine nīpnət snek minə! ? Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehuə uə? Nikam. 34 Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tīksin ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tīksin mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tīksin mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. 35 Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kīsatuatuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatuk muə meriaji-pə Sekaraea‡ ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə. 36 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

37 “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasarkwhopni əriə kin kapiər apig. Nīpig rīpsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tīni minə, mərīg kimiə nakasəpəh. 38 Səmru. Kughen rimnəpəh əmiə; nahasien tukrīrəh-pīkin nimə kapəmiə; nar kirik rīkək iran, 39 meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəmminien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kīvəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

‡ 23:35: Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

24

*Nimtätien minə kape Nipig Kwasig
(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)*

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen.

² Kini Yesu rimi-pən tukun mimə, “Əmrü. Nimə ehua minə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimməriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nimtätien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipig ətən, rəmhen kin pi-raovın yame rinamərig nəmhəyen tuk neiməkien.

9 “Ye n̄ip̄ig a, tukseighan-p̄ən k̄in əmiə k̄imi tikmir minə, tuksor ahas-pre k̄imi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri p̄isin p̄isin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. 10 Ye n̄ip̄ig minə a, narmamə khapsaah tuksəp̄əh kapəriə nhatətəyen, miseighan-p̄ən k̄in əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. 11 Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. 12 Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. 13 Mərig yermamə yame ramərer t̄imt̄im meriaji N̄ip̄ig Kwasig, Kughen tukrīvəh miragh in. 14 Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, N̄ip̄ig Kwasig ruə.”

15 (Kini p̄əh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu r̄ini-p̄ən tuk əriə m̄imə, “Kini n̄ip̄ig k̄imiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni k̄imə ‘Nar has yame roriah p̄ik nar,’ yame profet Daniel r̄im̄ini-ərhav,* 16 k̄imiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. 17 Tukmə yermamə ramap̄is iruə ye nimə kafan to r̄ip̄əh n̄ivənien imə tuk n̄ip̄ikien narimnar kafan, mərig p̄əh rap. 18 Tukmə yermamə raməm̄ir yerki nəsimien kafan, to r̄ip̄əh n̄ivənien yerkwanu tuk n̄ivəhyen kafan neip̄ən, mərig p̄əh rap. 19 !Man! Riskai p̄ik tuk n̄ipiraov̄in yamə m̄ine khasiai nar, kini m̄ine yamə m̄ine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas p̄ik. 20 Taksəhuak tuk na-

* 24:15: Əm-ru nar e Daniel r̄im̄ini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11.
24:17: Luk 17:31 24:19: Luk 23:29

hasien e mə tukriṗəh nuəyen miṛəh əmiə ye Sabat,† uə ye niṗig kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə riṗəh nəm-hanəyen ririkakun ye niṗig Kughen rimmərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to riṗəh nuə-minien niṗig kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta niṗig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimmərai niṗig a mə tukriṗəh miṛagh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²³ “Niṗig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

²⁴ Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə. ²⁵ Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiarien yame yimini-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimmnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavəniyen mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai niṗig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroəpig piṛə, narmamə fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə min kin niṗig ligkai‡ minə

† 24:20: Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ 24:28: Nəgkiarien Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.”

kamhaivə yerpīrig mīseiwaiyu masərip tahik,
nakharkun mə kəməəm mīnə apaikin.

²⁹ “Kini nīpig kape nahasien ruə mor infamien,
‘Mīrh tukripis,
kini makuə to rapəh mīn nəsiəyen;

kini kəmhou mīnə tuksəsaah,
kini mīne narimnar fam ye nimago-ago
tuhakiu-kiu.’ *(Aes 13:10, 34:4)*

³⁰ Kwasiḡ ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye
napuə. Kini kwənərəus mīnə fam ye tanimtanə
tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yer-
mamə, jaksī-pən ye napuə mivəh nehuəyen mīne
nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən
kin agelo kafak mīnə mə tukhavən misarkurao
ye tanimtanə, mīne ikin pukaa ye neai misofugin
narmamə yamə mīne yimirpen-ta əriə.

³² “Sərig mīn nuhpikinien kin nai e kamni
kimə figtri. Nakharkun mə nīpig kape figtri
rimnəpīr-pīr, mīne nīpig kape nəsimien kirauə
kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien
ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə
ipakə, mīnamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə
kapəmiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə
yamə mīne kamhamragh ai taktakun, to khapəh
nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mīne e
tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mīne nimoptanə
tukawəkeikei mīrarkək; mərig nəḡkiarien kafak to
ripəh nirkəkien tuk nīpig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatuk kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatuk a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nipig atuatuk yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimiə min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimiə tukripəh nuhyen.

24:36: Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2 **24:37:** Jen 6:5-8 **24:39:** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 **24:42:** Mat 25:13 **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptərəkin wok kafan mīpəh nəpəhyen. Yermaru kafan rīmnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsipən nəriə nəviginien ye nīpig atuaturuk. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru rīpəh nurə-aihuayen,’ ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksīn, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nīpig mine aoa yame manaja rikin rīpəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikinpən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkinik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nīpiraovīn iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nīpig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nīpiraovīn, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rīmnarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovīn mhavən ye nimə kamor lafet ikin. ² Nīpiraovīn minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini

24:47: Mat 25:21,23 24:51: Luk 12:42-46 25:1: Luk 12:35;
Rev 19:7

kirkirip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pəniyen ye laet. ⁴ Mərig nīpiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pəniyen ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared ripəh nuə-aihuaayen. Kini napirien ravəh nīpiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nīpiraovin iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Mərig nīpiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nīpiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awī! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹ “Mərig nīpiraovin yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nīkam. Kerosin e ripəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nīmri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Mərig nīpig nīpiraovin yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nīpiraovin yamə mine kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ “Kwasig ikin, nīpiraovin yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

* 25:3: Nəgkiarinen kape Gris ripəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.” 25:11: Luk 13:25-27

12 “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’”

13 Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mını-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nakseinein nıpig mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

*Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimirhor wok kın mane
(Luk 19:11-27)*

14 Kini Yesu rımını nuhpikinien kirik mın mımə, “Yakamni mın mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rımnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kın kafan yorwok misir kirhuə. Kini rərəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kın. 15 Mivəhsi-pən mane[†] kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nıtip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nıtip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nıtip kirikianə kimi kirik. Kini marar mitərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. 16 Kini yorwok yame rımivəh nıtip kirkirip rımavən mor aihuaa əmə biznes kın, kini mor win ye kirkirip mın. 17 Kini ye norien kirikianə əmə mın, yorwok yame rımivəh nıtip kiraru rımavən mor biznes kın mor win ye kiraru mın. 18 Mərig yorwok yame rımivəh nıtip kirikianə in rımavən mikir nımoptanə mınım nıtip kape yemehuə kafan.

25:12: Mat 7:23 25:13: Mat 24:42 † 25:15: Nəgkiarlen kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. 25:15: Rom 12:6

19 “Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane. 20 Yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mivəh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirip min.’

21 “Kini yemehuə rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptəəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksin, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

22 “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

23 “Kini yemehuə rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptəəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksin, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

24 “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginiyen yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik, 25 mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

²⁶ “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘Ik yorwok has kirik! Nakamarpah pik. Nakwirikun ta mə yakampik nəviginien yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənəyen ikin. ²⁷ Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirikun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

²⁸ “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, ²⁹ meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. ³⁰ Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

³¹ Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikhakien kafak. ³² Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimrik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə. ³³ Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nəni minə tukhavən ye kwermik mawor.

25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28 **25:31:** Mat 16:27; 19:28 **25:32:** Esik 34:17; Rev 20:11-13

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwakwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuatuk minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ? Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig yimnəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ? Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə yimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen

rinərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerin, yame kimnor kape Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwaqwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh nhaurəyen mhavaag-pə kin Yo.'

⁴⁴ "Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, 'Yer-maru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv iran, uə nimnəkwaqwə iran, uə Ik nimaue yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə nimnamhə, uə nimnimarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyen mhavaag-pre kin Ik?'

⁴⁵ "Kini jakni-pən tuk əriə mə, 'Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasisuyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasisuyen irak.'

⁴⁶ "Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nimraghien rerin."

26

*Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk
nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini Yesu rægkiar ta, mîni-pən tuk kafan narmamə mînə mə, ² “Nakharkun mə tuknahu ror nîpig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

³ Kini jif pris mînə mîne nəmehuə kape nəmə Isrel kîmisofugin əriə mînə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptəkin apîs-apîs Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nîsorien ye nîpig kape nəvîginien ehuə, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə mînə.”

Piraovîn kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kîrik nhagin e Saemon, yame apa kupən rîmivəh nîmhəyen əutən ye tîkin. ⁷ Kini Yesu raməvîgin, məkneikin piraovîn kirik ruə mivəh botel senta kîrik kinnor kin kapier kîrik nhagin e alabasta. Senta a, nîmrîn rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

⁸ Mərig narmamə kafan mînə niemha rhai əriə khamə, “? Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mîrkun nîvəhyen mane ehuə kin tuk nîvəhsi-pənien kîmi yavən has mînə.”

¹⁰ Mərig Yesu ruîrkun nərigien kapəriə, mîmə, “! Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kîrik kîmi Yo. ¹¹ Yavən has mînə tukasəmîr kîmiə mîriə nîpig fam. Mərig Yo jakpəh

nəmīrien kitawə-m kimiə nīpig fam. ¹² Piraovin e ravi-təgpən senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknīm Yo. ¹³ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao mīn kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmīr minə kafan

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mīmə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.* ¹⁶ Kini ririkakun ye nīpig a, Judas rimnamərig nīpig yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nīrikakunien kape nīpig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa mīsor apnəpenə ye nəvigīnien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rimīni-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nīpig yame Kughen rimīrpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini

^{26:11:} Dut 15:11 * ^{26:15:} Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.” ^{26:15:} Sek 11:12; Jon 11:57 ^{26:17:} Eks 12:14-20

tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’”

19 Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə tuktors tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

20 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol. 21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

22 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. 24 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. † !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehuə!”‡

25 Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mimə, “? Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Ik atuk nimini.”

26 Kini kasəvigin hanə, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən

26:23: Sam 41:9 † 26:24: Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei mimhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ 26:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tana, ripihuvə!” Mərig nıprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehuə.”

kimi kafan narmamə minə mīmə, “Sən. In e nīprak.” ²⁷ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mīmə, “Kimiə m-fam hanim. ²⁸ Nītawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisəni nīpei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

*Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,
kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.” *(Sek 13:7)*

³² Kini Yesu rirpən nəgkiarien mīmə, “Mərig nīpig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

³³ Mərig Pita rimini-pən tukun mīmə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

34 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

35 Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “! Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

*Yesu rımavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

36 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

37 Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. 38 Kini mini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmır eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimiə.”

39 Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənımkur mənım-pən nımrin ye nımoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, “! Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

40 Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “! Eh! ? Rhawor nakrhapir? ? To naksarha huvə kitawə-m kimiə kape nipig kwəkwə uə? 41 Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamır. Rikimiə rəsanin mərig nıpraimiə rəpou.”

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.” ⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimririsir. ⁴⁴ Kini ai In rimnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarien yame rimini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “? Rhawor? ? Nakarhapir hanə? !Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkin
In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekən Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkin.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “! Rhuvə, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimaue mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkin Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh

nau nisə kafan, mowhan mərərü ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekın, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kın nao, tukpiərəpni min əriə kın nao. ⁵³ Rikimiə raməsik mə yakirkun nokrənien kın Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kın agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakın, to nəgkiarien kape Kughen rıpipəh nuəyen mor nəfrakisien kın.”

⁵⁵ Ye nıpig a, Yesu rımini-pən tuk nukwhao mimə, “? Rhawor? ? Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkın Yo? Nıpig fam kitawə-m kimiə kasəmır ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rımini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kın.” § Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

Yesu ramərer ye nımrı kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakır Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə minə aikın. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kın əriə, mıpəh

26:51: Jon 18:26 26:52: Jen 9:6; Rev 13:10 26:55: Luk 19:47; 21:37 § 26:56: Yesu ramni mə profesı ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kın, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tüksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31.

nivən-pakəyən tuk Yesu. Nipig ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekinter, ⁶¹ mirəni mirəmə, “Kwən e rimini mimə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehua kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nipig kisisər, jakərip yame rivi.’”

⁶² Kini ai, hae pris rərer mini-pən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor ye nəgkiarien mine kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mini-pə tuk əmawə mə ? Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?”

⁶⁴ Kini Yesu rimə, “Rəmhen əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nipig kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpisəm min Yo jaksı faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mīmə, “! Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ⁶⁶ ?Rikimiə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mīmə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nimir Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksın kimisərip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nimirin*] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mimi-pən tukun mīmə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili ninnawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nimiririə, mīmə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Mitərhav meiwaiyu mın maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə mənə aikin mīmə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kinnawəriək.”

⁷² Mərig Pita rivəh kwəsu mə pian a rameikuə; kini mīmə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən mın tuk Pita mhamə,

26:65: Mat 9:3; Jon 10:33 **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7 **26:67:**

Aes 50:6; 53:5 * **26:68:** Matiu ripih niniyen mə kimisərkis nimirin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64.

“Nəfrakis, ik əfrakis kirik mın a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rımə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpınien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə. ⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rımını mımə, “Man tukripəh hanə nıkakəyen, kini takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rımnhopni atuk in (Wok 1:17-19)

¹ Yenpıg-enpıg əgkap, jif pris mınə fam mıne nəmehuə kape nəmə Isrel kımnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakır mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nıpıg Judas e yame rımneighan-pən kın Yesu kimi kafan tıkmır mınə, rımnam mə kımnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rımhə pık tuk naha nhagın yame in atuk rımnor, kini mivəhsi-pən fıftın taosen vatu a rırerıg-pən mın tuk jif pris mınə mıne nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mımə, “Yımnor təvhagə has, meighan-pən kın kwən kirik yame rıpəh norien nar has kirik kimi kafan tıkmır mınə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəməwə kirik nar kirik rıkək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mitərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tuksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarieren kape Jeremaea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.” (*Jer 19:1-13; Sek 11:12-13*)

Yesu rinmərəer ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinamərəer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “? Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, məriḡ In ripəh nəgkiarieren. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “? Rhawor? ? Nakpəh nəriḡien əriə kamhani nəgkiarieren rehuə iram uə?”

14 Mərig Yesu rapnapig əmə, mīpəh nhorpiniən nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rīmnəm rakur.

15 Ye newk mīnə fam, nīpig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kīvəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mīrisin in ramvən. 16 Kini ye nīpig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. 17 Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “? Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ? Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?”

18 Ramaiyoh məknaikin meinai in rīmnəm ta mə jif pris mīnə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermīn meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

19 Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mīmə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuaturuk. Yīmnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

20 Mərig jif pris mīnə mīne nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukrīrisin Barabas, mhopni Yesu.”

21 Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “? Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

22 Mərig Paelat rīmə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Mərig Paelat raiyoh əriə mīmə, “?Tuk naha? ? Rinnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə kinasərer matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərav ye nimir narmamə [ror nimitətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mīmə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmir irəmiə.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmir irəməwə mine kapəməwə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mīmə tukup Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə.

²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nəərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənimkur ye nimir mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a

mhauh kapən kapə kɪn mɪ-khapsaah. ³¹ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta mɪn kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kɪn.

Mobael mɪnə kɪmnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kɪn

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nɪpɪg kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kɪrik, nhagɪn e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kɪmɪn mə tukrɪrəh nai kamarkwao kɪn kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikɪn kɪrik nhagɪn e Golgota (yame nɪpran rɪmə, kwənmmaan kape kerhə irə jɪr).* ³⁴ Ikɪn aikɪn a, kɪmɪvəhsi-pən waen kɪmɪ Yesu ikɪn yame kɪmnəvɪt-pən nar əukəh kɪrik iran tuk nɪnɪ-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rɪnɪm əsɪgəvɪn əmə, mɪpəh nɪnɪmɪen.

³⁵ Kini kɪmnharuk haktə In ye nai kamarkwao kɪn. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e rɪtərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə mɪnɔr nəfrakɪsɪen kɪn yame ramni mə, “Kɪmɪsəwhai neipən kafak mɪsarukɪn daes tukun.”† *(Sam 22:18)*

³⁶ Kini mɪsəkwtə aikɪn masarha tukun. ³⁷ Kini kɪrai-pən nəgkiarien kɪrik ye nai kɪrik ramni mə kɪmɪsəm-pən nar has kɪrik iran mɪmə, “In e Yesu,

27:30: Aes 50:6 * **27:33:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nɪpran rɪmə “kerhə irə jɪr.”

27:34: Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarien e rɪkək ye kopi akwas tɪksɪn kape Nɪutesteman. Keinein mə Matiu atuk rɪmɪrai, uə yermamə kɪrik rɪmnəsək-əpnɪs ye nəgkiarien kape Matiu.

King kape nāmə Isrel.” Kini kisarkwətərəkīn-pən a kapən kapə ikin yerpirig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kīraru, mharuk haktə mīn əriu irisir Yesu. Kīrik ye matuk, kīrik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mīne kasəriwək ye swatuk kisarh-pən mīsəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mīne nor-mīnien ye nīpig kīsīsər əmə! İntah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kīn mivəh mīragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, jif pris mīnə mīne nəmhajoun mīnə kape loa kasarh iakei mīn iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “In rīvəh mīragh ta narmamə khapsaah. Mərig rīpəh nəmhenien tuk nīvəh-mīragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nāmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kīn pəh kīsəm, kīni mhani nəfrakīsien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rīvəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, yeməkrəh mir yame kīmīruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kīmin.

Yesu rīmamhə

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkwēiha əmə, mərig nəpīgnəpien ruə muvrīg əpis tanīmtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mīmə, “Elae, Elae.

^{27:38}: Aes 53:12 ^{27:39}: Sam 22:7; 109:25 ^{27:40}: Mat 26:61; Jon 2:19

?Lama sabaktani?" Nipran rimə, "Kughen kafak! Kughen kafak! Rhawor nakamapitan kin Yo?"‡

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, "Sərigru. In ramokrən kin Elaeja."

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu atkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın khamə, "Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?"

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapiə minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nipəg kapiə kimisakapir-pir misəkwag; kini niprai nəmə atuətuk yamə mine kwənhəmhə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə

‡ 27:46: Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. 27:48: Sam 69:21

27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20

a, kimnhagin pik, masokran pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nīpiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin nīprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrərəhsi-pən nīprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh nīprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapiet kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapiet ehə kirik mətəpig kin nəpag kapiet. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nīpig a, Meri, pian Magdala, mine nīfnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapiet.

Mobaelyamə mine kimnisarha tuk nəpag kapiet

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehuə. Rikimawə raməsik mə nīpig kwən a, yermamə kape neikuəyen rimnamragh hanə, mimə, ‘Nīpig kisisəer tukruə mivən, jakimragh min ye nimhəyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik

27:55: Luk 8:2-3 27:58: Dut 21:22-23 27:60: Aes 53:9

27:63: Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33;
Jon 2:19-21

mə takher-pən kın kafam tıksın mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən nıpig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kın nıpran, mhani-ərhav mhamə ruımragh min ye nımhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rımə, “Hakır mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapier.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Misor mak kın nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kın kapier, nehe kandel tukrakapır, kini misətu mobael minə tukun.

28

*Yesu rımamragh min ye nımhəyen kafan
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapier.

² Məkneikin, nımnımien ehuə kırık ravən, meinai agelo kırık kape Kughen Yermaru rımasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapier, məsuə ta kın kapier mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nıpran raməsiə rəmhen kın naropıgien. ⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kın, misətəmnımın. Mhamır masəmır rəmhen kın yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nıpiraovın minə a mımə, “Takrapəh nıragınien. Yakırkun mə nakawarhakin Yesu e, yame kimırık haktə In ye nai kamarkwao kın. ⁶ Mərig In rırkək ikın e.

Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekin e kimnərəhu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhəyen kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ Inta, nəgkiarien en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mimə, “Rhuve.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəkərpən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh niraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobael minə kaseikuə

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə.

¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə

¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’ ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame

kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)*

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, mini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmın Imərhakə. ²⁰ Kini mışhajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarieren yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimie ye nipig m-fam meriaji Nipig Kwasig.”

**Nəkwəkʷə imərhakə kape kughen: nīrpenien
vi**

**The New Testament in the Southwest Tanna Language
of Vanuatu**

**Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna
de Vanuatu**

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2023 from source files dated 22 Nov 2019

ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b